

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 1016281/4

ב"ה

בבית הדין הרבני האזורי אשדוד

לפני כבוד הדיינים:

הרב מיכאל צדוק – אב"ד, הרב אריאל שוייצר, הרב עידו שחר

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד יוסף דרמר ועו"ד קטי טל)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ טל קולסקי)

הנדון: דחיית תביעה לחייב איש לדווח לרשויות המס על הכנסתו מגימלה כהכנסה ראשונה והכנסתו מעבודה כהכנסה שנייה

פסק דין

לפנינו בקשה למתן הוראות.

הצדדים טענו בכתב ובעל פה, והגישו את סיכומיהם.

להלן נרחיב בטענותיהם וטיעוניהם. המשותף לכולם הוא, ניסיון להעמיס על 'גווה השחוח' של הבקשה שלפנינו סוגיות עקרוניות, אישיות ומשפטיות של הצדדים, תוך בחינה רטרוספקטיבית של שינויים בחוק ובפסיקה הרלבנטיים, והחלטות שהתקבלו על ידי הצדדים במסגרת ההליכים שהתקיימו לפנינו.

על מנת לבור את המוץ מהתבן המשפטי, עלינו לסקור את ההליכים בתיק, עובדתית ומשפטית, לפרוס את טענות וטיעוני הצדדים, למקד את המחלוקת ביניהם, ולהכריע בה.

רקע והליכים משפטיים

הצדדים נישאו כדת משה וישראל ביום 14/05/1991. להם שלשה ילדים. האיש שירת בכל תקופת הנישואין כקצין בצה"ל, ופרש בחודש יולי 2015 בדרגת [...] כיום עובד האיש ב [...] האישה עבדה בכל תקופת הנישואין ועד הלום כמורה במשרד החינוך. יחסי הצדדים התערערו לפני שנים. תביעת הגירושין הוגשה ביום 13/01/2015. ביום 15/03/2016 אישרו הצדדים הסכם גירושין בבית הדין. הגט סודר ביום 02/08/2016.

הסכם הגירושין הסדיר את חלוקת נכסי הנדל"ן של הצדדים. בעניינים הכספיים, בדגש על חלוקת הזכויות הפנסיוניות, הוסכם שימונה אקטואר שיגיש חוות דעת לבית הדין. מועד הקרע נקבע ליום 01/06/2014.

לאחר הגירושין ביה"ד קיים כמה דיונים בענייני הרכוש, ונתנו כמה החלטות מנחות, מהן תקדימיות.

החלטה מהותית ומרכזית ניתנה ביום 08/02/2017. נדונו בה שתי סוגיות. האחת, מאיזה מועד תקבל האישה את חלקה בפנסיה של האיש. השנייה, האם מענק הרמטכ"ל ששולם לאיש הינו נכס בר איזון. ביחס לסוגיה הראשונה נטען על ידי האיש שהפנסיה המשולמת לו עד הגיעו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לגיל הפרישה הכללי במשק היא בבחינת 'חליף שכר', ואין לאזנה. לחילופין, יש לבצע איזון 'רעיוני', ולהפחית כבר כעת מחלקה של האישה בפנסיה של האיש את מה שיקבל האיש מהפנסיה של האישה כשתגיע לגיל פרישה. האישה טענה שהפנסיה של האיש היא נכס בר איזון, ולפי החוק והפסיקה היא מקבלת את חלקה מיד עם תחילת התשלום לאיש. ביחס לסוגיה השנייה נטען על ידי האיש שמענק הרמטכ"ל שולם לו בגין שירותו הצבאי בסדיר, לפני נישואי הצדדים. האישה טענה שהמענק משולם לאחר תקופת שירות ארוכה, ולאחר שהמשרת הגיע לגיל 40, ובהתקיים פרמטרים נוספים שהתהוו בתקופת הנישואין.

ביחס לסוגיה הראשונה ביה"ד קבע שהדין הנוהג הוא שאיזון של פנסיה נעשה מיד עם תחילת התשלום, ולא בהגיע בעל הפנסיה לגיל פרישה, כפי שציין האיש שהוצע על ידי ועדת שוחט שישבה על המדוכה. ביה"ד אף דחה את טענת האיש שעל ביה"ד לעשות שימוש בסמכותו לפי סעי' 8 (2) לחוק יחסי ממון ולאחר את מועד איזון הפנסיה. ביה"ד הבהיר שיצירת פער כלכלי לטובת בן הזוג השני ויכולתו הכלכלית אינם לכשעצמם עילה לחרוג מהאיזון הקבוע בחוק. אלא מצב שבו האיזון הקבוע בחוק יגרום לפגיעה משמעותית ביכולתו של בן הזוג שהוא בעלים של הנכס המאוזן להתפרנס. ובמקרה זה, האיש מצא עבודה חדשה בשכר מכובד לאחר פרישתו מהצבא, ואין חשש שאיזון לפי חוק יגרום לפגיעה משמעותית בפרנסתו. ביה"ד מתייחס לטענת האיש שביה"ד אינו כפוף להוראות החוק, והוא רשאי להפעיל שיקול דעת ולאמץ הצעות דוגמת זו של ועדת שוחט, ומבהיר שביה"ד מקיים את הדין בענייני הרכוש והפנסיה לפי חוק יחסי ממון כפי שהסכימו הצדדים.

ביחס לסוגיה השנייה ביה"ד קבע שמענק הרמטכ"ל יאוזן בחלקו לפי מפתח שנקבע בהחלטה.

לאחר כמה עיכובים ופניות חוזרות ונשנות לביה"ד, הגיעו הצדדים ביום 12/07/2018 להסכם שגובש בסיועו של ביה"ד וקיבל תוקף של פסק דין. נוגעים לענייננו ההסכמות בנושאים הבאים: זכאות האישה בפנסיה של האיש תהיה בשיעור של 36.4%; לסילוק מלא וסופי של כל ההתחשבנויות ביניהם לגבי כלל הנושאים שהובאו לפני האקטואר ישלם האיש לאישה סכום מסוים שהוסכם; המכתב שהכין האקטואר לשלטונות הצבא, לפיו בהתאם לחוק לחלוקת חיסכון פנסיוני בין בני זוג שנפרדו התשע"ד-2014 (להלן: החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני), החל מחודש אוגוסט 2017 יש להעביר לאישה את השיעור הנ"ל מהפנסיה של האיש, ישלח לשלטונות הצבא בהוראת ביה"ד; משרד החינוך ישלם לאיש את חלקו בפנסיה של האישה מעת פרישתה ובהתאם לשיעור שיקבע על ידי האקטואר בחוות דעתו; סוגית מיסוי הפנסיה של האיש כהכנסה שניה וההשלכות הכלכליות שיש לכך על האישה לא הוכרעה, והאישה רשאית לפנות לביה"ד בעניין.

האישה מימשה את זכותה לפי ההסכם, ובחודש ינואר 2020 הגישה לביה"ד את הבקשה דנא. את העיכוב בהגשת הבקשה נימקה האישה במו"מ שהתנהל בין הצדדים מחוץ לכותלי ביה"ד. האיש טוען שהאישה נהגה בשיהוי ניכר עד הגשת הבקשה ולאחריה, והמהלך כולו נועד להאריך עוד את ההליכים ללא צורך.

ביה"ד קיים דיון, הוגשו סיכומים, והגיעה עת ההכרעה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טענות הצדדים

לנוכח ריבוי הזירות המשפטיות שבהן פועלים הצדדים בכתבי טענותיהם, ועל מנת שלא לזנוח אף טענה וטיעון, יביא ביה"ד את הטענות והטיעונים דלהלן בדרך של שקלא וטריא.

האישה טוענת שהאיש אינו רשאי לבצע פעולה שפוגעת בזכויותיה בלי שיקבל תחילה את הסכמתה. לדעתה, זכותה לקבל חלק מהפנסיה של האיש היא זכות קניינית ולמצער זכות אובליגטורית מעין קניינית, שהאיש לא יכול לגרוע ממנה דבר על דעת עצמו. על אף שאין חולק על כך שאין לאישה מעמד מול שלטונות הצבא ביחס לפנסיה של האיש, טוענת האישה שהן לפי הדין והן לפי ההסכמים בין הצדדים חלה על האיש חובה לנהוג כלפיה בתום לב, ולקבל את הסכמתה לכל שינוי בתשלומי הפנסיה.

האיש משיב שמאז ומעולם דיווח על הפנסיה כהכנסה שניה. הדבר היה ידוע לאישה בכל שלב. ובוודאי במועד אישור ההסכם בשנת 2018. כך שאין כל בסיס לטענה שהאיש נהג ונהוג כלפיה בחוסר תום לב ומבצע פעולה שפוגעת בזכויותיה. אדרבא האישה מנסה לשנות את המאזן לחובתו ולגרוע לו הפסד כספי.

האישה מאשרת שהייתה מודעת בשעת עריכת ההסכם לכך שהאיש מדווח על הפנסיה כהכנסה שניה, וטוענת שנאלצה להסכים להמשך המצב עקב מצבה הכלכלי והצורך המידי שלה בכסף.

לפי חישוב שעשתה האישה, ההפרש בתשלום נטו בין הדיווח של האיש על הכנסה מפנסיה כהכנסה ראשונה לדיווח כהכנסה שניה הוא כ 6,600 ₪, וההפרש עבורה הוא כ 2,400 ₪ מדי חודש.

לגבי החישוב שעשתה האישה, טוען האיש שהוא נעשה על בסיס תלושי שכר 'נבחרים', וחישוב אמיתי נותן תוצאה אחרת לגמרי. כן טוען האיש שהשוואה שעורכת האישה בין שתי שיטות הדיווח אינה נכונה. מקרה הבוחן הוא, כאשר כל צד מקבל את חלקו ברוטו מהפנסיה, ומחלקו מנוכה מס לפי הדין הנוהג לגביו. ובמצב כזה ההפסד של האישה ביחס למצב הקיים נמוך בהרבה ועומד על כ 600 ₪ לחודש. מנגד, במצב הקיים האיש סופג הפסדים בתשלומי מס ותשלומים נוספים ייחודיים למצבו בשיעור דומה ואף גבוה יותר.

ובהקשר רחב יותר טוען האיש, שעוד לפני שהגישה את הבקשה דנא, קבלה האישה זכויות רבות שאינן מובנות מאליהן. כך קבלה האישה: מיליוני שקלים במסגרת חלוקת הרכוש שנצבר בזכות הכנסותיו של האיש; את חלקה בפנסיה של האיש ישירות מהגוף המשלם, ממועד פרישתו מצה"ל, בנוסף למשכורתה ממקום עבודתה, כאשר הוא נאלץ להמתין לקבלת חלקו בפנסיה שלה לעת הגיעה לגיל פרישה, ובינתיים אף אינו נהנה מאיזון 'רעיוני' על חשבון מה שיקבל בעתיד; את חלקה בפנסיה שבין מרכיביה נכלל סיווגו ברמת פעילות א' בגין תקופת השירות הסדיר שקדמה לנישואי הצדדים; את חלקה בפנסיה בהתאם למצב הזכויות שהאיש צבר בעת הפרישה ולא במועד הקרע; את הבטחת זכותה לקצבת שארים במקרה של פטירתו של האיש בחייה, שלשם כך נגרע סכום השווה ל 2.8 אחוז מהפנסיה.

האישה משיבה שלא קבלה זכויות יתר, אלא את המגיע לה לפי החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני שהצדדים הסכימו לפעול על פיו, והחלטות ביה"ד. הרכוש שחולק נרכש בתקופת הנישואין ממאמץ משותף של הצדדים, ונרשם על שמם בחלקים שווים. טענותיו של האיש שיש לבצע איזון 'רעיוני', לחלק את הזכויות במועד הקרע, נבחנו על ידי האקטואר ועל ידי ביה"ד ונדחו בהחלטות מנומקות. בהקשר זה מציינת האישה שחלוקת הפנסיה לפי הזכויות במועד הפרישה מעוגנת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בפסיקת בית המשפט העליון (בע"מ 4860/16) והחלטת ביה"ד מיום 08/02/2017, ונימוקה בצידה, שמדובר בצבירה של זכויות של איש צבא קבע שזכאי לפנסיה תקציבית ולא בצבירה של כספים, והזכויות גמלו בעת הפרישה. הפרמיה שנגרעת מהפנסיה, איננה מתנה של האיש לאישה, אלא חיוב קבוע בחוק לחלוקת חיסכון פנסיוני שהצדדים הסכימו לפעול על פיו, שנגרע מהברוטו של הפנסיה שכולל גם את חלקה. שקלול סיווגו של האיש ברמת פעילות א' נעשה אף הוא על פי הוראות החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני.

האיש משיב לתשובת האישה, שזכויותיו והונו נצברו לא בזכות האישה אלא על אף יחסה של האישה אליו. באשר לתשלום לפי מצב הזכויות בעת הפרישה, האיש מודע לפסיקת בית המשפט העליון בעניין, אך טוען שבפסיקת בתי המשפט, לדוגמא: עמ"ש 17-03-52760, נקבע שיש לדון בכל מקרה לגופו. באשר לחוק לחלוקת חיסכון פנסיוני, האיש אינו מתכחש לסיכום בין הצדדים אלא טוען שלאור היתרונות שיש לאישה בקבלת זכויותיה לפי חוק זה, לא צודק למנוע ממנו לתכנן מס. בהקשר זה האיש מציין שהחוק מבדיל בין פנסיה צוברת לפנסיה תקציבית. בחלוקה של פנסיה צוברת, האיש והאישה מקבלים את חלקם ברוטו מהגוף המשלם, כאשר עד סכום מהוון של 1,500,000 ₪ קיים פטור ממס, ועל מה שמעבר לכך מנוכה מס מכל אחד מהם לפי דיני המס הנוהגים לגביו. בחלוקה של פנסיה תקציבית, כל התשלום ממוסה לפי דיני המס הנוהגים לגבי האיש, שבדרך כלל מדרגת המס שלו גבוהה יותר, והאישה מקבלת את חלקה נטו. לנוכח הפנסיה הגבוהה של האיש, ששוויה המהוון גבוה בהרבה מתקרת הפטור ממס הקיימת בפנסיה צוברת, העובדה שמדובר בפנסיה תקציבית הטיבה מאד עם האישה.

האיש מוסיף שאם חפצה האישה לקבל את חלקה בפנסיה ברוטו, היה עליה לדרוש איזון של הפנסיה לפי חוק יחסי ממון. משבחרה לקבל את חלקה בפנסיה נטו לפי החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני, היא אינה יכולה לתבוע במקביל למנוע מהאיש למצות את זכותו לתכנן מס.

טיעוני הצדדים

בין הצדדים יש מחלוקת על המצב המשפטי שנהג לפני כניסתו לתוקף של החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני בין בני זוג, ואחריו. לפני כניסת החוק לתוקף, המחלוקת היא בעיקר באשר להכרעת בתי המשפט בערכאות השונות בתביעה מעין זו שלפנינו. לאחר כניסת החוק, המחלוקת היא באשר לפרשנותו.

האישה מציינת לפסק דין שניתן בביהמ"ש לענייני משפחה בתמ"ש 80520/98, על ידי השופט ש' שוחט, שצוטט בפסק דין נוסף, שבו נדונה שאלה דומה, וביהמ"ש קבע שחלקה של האישה בפנסיה של האיש היא זכות קנויה, ואין להתיר לאיש לדווח על הפנסיה כהכנסה שניה ולפגוע בזכויותיה של האישה בחוסר תום לב, כשם שאין להתיר לאיש להפחית את חלקה של האישה בפנסיה על ידי ניכויי רשות. אמנם הוגש ואף התקבל ערעור על פסק דין זה. אולם, קביעתו של השופט שוחט בעניין זה לא נסתרה על ידי ערכאות הערעור.

האישה טוענת שלאחר שחוקק החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני, התחזקה המגמה הרואה בחלקה של האישה בפנסיה של האיש זכות קנויה. זאת לנוכח הוראות החוק המחייבות את הגוף המשלם להעביר לאישה את חלקה בפנסיה באופן ישיר, והאוסרות על האיש לשעבד את הפנסיה, לקחת הלוואה שתפרע מהפנסיה, ולהפחית את חלקה של האישה על ידי ניכויי רשות.

האישה מוסיפה ומציינת שהחוק לחלוקת חיסכון פנסיוני מבדיל במפורש בין פנסיה צוברת שמשולמת לכל אחד מבני הזוג לפי דיני המס הנוהגים לגביו, לבין פנסיה תקציבית שהיא במהותה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

צבירה של זכויות ולא כספים, ומשכך היא משולמת ישירות לבני הזוג לאחר ניכוי מס לפי המיסוי של בן הזוג בעל הפנסיה.

לאור הדין והפסיקה, טוענת האישה שהפגיעה של האיש בזכויותיה, בנוסף להיותה מנוגדת לדין, תחשב להפרה של ההסכם שנכרת בין הצדדים ואושר על ידי ביה"ד, שכלל הסכם מחייב את הצדדים לפי סעי' 39 לחוק החוזים לנהוג בתום לב ובדרך המקובלת.

האיש טוען שהתפתחות הפסיקה והחקיקה בעניין גמלאות יוצאי הצבא שונה לחלוטין מזו שתוארה על ידי האישה.

המצב טרום חקיקת החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני היה שאישה שהתגרשה מגמלאי של צה"ל היה קושי לקבל את חלקה מהפנסיה. בחיי הגמלאי – לנוכח מה שנקבע בחוק שירות הקבע בצה"ל שהפנסיה משולמת ישירות לגמלאי. ולאחר מות הגמלאי – לנוכח המצב המשפטי שלא אפשר לשלטונות הצבא לשלם לאישה גרושה אלא דרך פסק דין למזונות.

בשנת 1998 הגישה אישה לביהמ"ש לענייני משפחה תביעה כנגד שלטונות הצבא שבמסגרתה תבעה שחלקה בפנסיה של האיש ישולם לה ישירות, והסכום ישולם ברוטו וינוכה ממנו מס לפי דיני המס הנוהגים לגביה. ביהמ"ש קיבל את התביעה באופן חלקי והורה לשלטונות הצבא לשלם לאישה את חלקה ישירות, ושהסכום ישולם נטו לפי שיעורי המס הנגבים מן האיש כאשר הפנסיה היא הכנסה ראשונה.

על פסק דין זה הוגש ערעור לביהמ"ש המחוזי (בע"מ (ת"א) 1128/02), והשופט י' שטופמן קבלה את הערעור באופן חלקי וקבעה שעל אף שזכותה של האישה לקבל חלק מהפנסיה של האיש היא זכות קניינית שלה, היא אינה זכות עצמאית במובן זה שהיא נובעת מזכויותיו של האיש ונקבעת לפי מדרגות המס שלו. למעשה, ביטל ביהמ"ש את פסיקת ביהמ"ש קמא המחייבת את האיש לדווח על הפנסיה כמשכורת ראשונה, והותיר על כנה את קביעת ביהמ"ש קמא שהאישה תקבל את חלקה בפנסיה של האיש ישירות משלטונות הצבא.

על פסק דין זה הוגשו עתירות לביהמ"ש העליון, הן על ידי שלטונות הצבא והן על ידי האישה. העתירות נדונו במאוחד עם עתירה נוספת שהגישו שלטונות הצבא כנגד פסק דין נוסף של ביהמ"ש המחוזי באותו ענין (בע"מ 1131/04; בע"מ 10916/03; בע"מ 10917/03). הבר"ע של האישה נדחתה. והעתירות שהוגשו על ידי שלטונות הצבא התקבלו. בנימוקי פסק הדין נכתב בין היתר (השופט י' עדיאל):

..ועיקר, משטר השיתוף בנכסים לפי חוק יחסי ממון הוא משטר אובליגטורי (דחוי).

כן נכתב (השופטת, ולימים הנשיאה מ' נאור):

"להכרה בזכות לגמלה מכוח הלכת השיתוף כזכות קניינית או אובליגטורית יש או לפחות יכולות להיות השלכות שהן מעבר לשאלת הנוחות הבירוקרטית בעניין הגביה... כך יתכנו השלכות לשאלות מדרגות המס ומעמדה של המדינה כנושה (לרבות השאלה האם על חלק מהסכום ישולם המס השולי החל על הנשים)".

פסיקתו של השופט שוחט בוטלה בערעור והיא אינה יכולה לשמש תקדים, כשם שפסיקתו של השופט מקייס שהאישה ציינה לה, ושמבוססת על פסיקתו של השופט שוחט, אינה יכולה לשמש תקדים. גם לו היה מדובר בתקדים הוא אינו דומה לנדון שלפנינו, מפני שבשתי הפרשות שם האיש נהג בחוסר תום לב ושינה באופן חד צדדי את סיווג הפנסיה לאחר שהוגשה חוות דעת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אקטוארית, ולאחר שהאיש הביע את הסכמתו לכך שהפנסיה תדווח כהכנסה ראשונה, וגרם לאישה להסתמך על כך, ואחר כך חזר בו בחוסר תום לב. שונה נדון דיין, שמאז ומעולם דווח האיש על הפנסיה כמשכורת שניה.

סיכום המצב המשפטי שנהג ערב כניסתו לתוקף של החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני לשיטת האיש הוא, שבתי המשפט קבלו עקרונית את עמדת שלטונות הצבא שחלקה של האישה בפנסיה של האיש נגזרת מזכויותיו של האיש בהתאם לדין הנוהג כלפיו לרבות בסוגית המס, והאיש רשאי לדווח לרשויות המס על הפנסיה כהכנסה שניה. ברמה הפרקטית, אימץ ביהמ"ש המחוזי במקרה אחד את דרישת האישה ששלטונות הצבא יעבירו לה את חלקה בפנסיה של האיש. בשני מקרים אחרים, ביהמ"ש העליון דחה עתירות כנגד פסיקות שדחו בקשה כזו.

החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני נתן מענה לצורך שעלה מתוך התביעות והעתירות והיטיב מאד עם גרושותיהן של משרתי הקבע. נקבע בחוק שהאישה תקבל את חלקה בגמלה ישירות משלטונות הצבא. ובמקרה של נישואין שנמשכו יותר מעשר שנים תקבל האישה בפטירתו של האיש קצבת שארים.

בנסיבות אלו, לנוכח הפסיקה שהייתה קיימת עד כניסתו לתוקף של החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני, ולנוכח ההטבה המשמעותית שנתנה לנשים גרושות במסגרת החוק, ובהיעדר פסיקה עדכנית שנתנה לאחר כניסתו של החוק לתוקף המתייחסת לשאלה המשפטית שלפנינו, מתבקש ביה"ד שלא להוסיף עוד ולהכביד על האיש ולשלול ממנו את הזכות לתכנן מס כרצונו.

האיש מציין בהקשר זה שתכנון מס אינו אירוע חריג במערכת היחסים שבין גמלאי צה"ל לשלטונות הצבא, אלא הוא חלק בלתי נפרד מההתנהלות מולם. האיש אינו רק זכאי לתכנן מס אלא נדרש מדי שנה על ידי שלטונות הצבא לעשות זאת. אם ייעתר ביה"ד לתביעת האישה תשתנה לחלוטין דרך ההתנהלות של שלטונות הצבא מול הגמלאים, וגרושותיהם תהפוכנה לגורם נוסף בעל דעה בהתנהלות זו.

למעשה טוען האיש שבקשת האישה אינה ישימה. צו של ביה"ד לשלטונות הצבא לא יכובד מתוקף הוראות החוק המחייב את שלטונות הצבא כמעסיק לאפשר לאיש לתכנן מס. הוראה לאיש לדווח לשלטונות הצבא על הפנסיה כמשכורת ראשונה תפגע בזכותו הבסיסית לתכנן מס.

האיש מוסיף וטוען שלפי פסיקת ביה"ד הרבני הגדול, גם כאשר ביה"ד דן בחלוקת זכויות לפי החוק והפסיקה האזרחית, עליו לפעול לפי הכללים ההלכתיים הידועים: "המוציא מחברו עליו הראיה", ו"יד בעל השטר על התחתונה". ובכל מקרה של ספק או חוסר בהירות, יש ללכת אחר המוחזק.

במענה לטענת האישה שחלה על האיש חובת תום הלב לפי חוק החוזים, טוען האיש שסוגית הדיווח על הפנסיה הוחרגה במפורש בהסכם משנת 2018, וכיצד ניתן לטעון שההסכם וחובת תום הלב החלה על האיש מכוחו ימנעו ממנו לעמוד על זכותו לדווח על הפנסיה כהכנסה שניה.

האיש מבקש שביה"ד יביא במכלול שיקוליו את הדברים הבאים:

הדין הנוהג רואה בפנסיה מוקדמת רכיב הוני שהוא בר איזון ולא 'חליף שכר', כפי שנקבע בהחלטת ביה"ד מחודש פברואר 2017, וכפי שהצדדים שבו ואשררו בהסכם מחודש יולי 2018, ובכל זאת טוען האיש שיש לתת משקל להמלצות ועדת שוחט ולדבריו של המלומד נ' שלם בדבר המחלוקת בין המלומדים בעניין היחס לפנסיה מוקדמת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדין הנוהג קיימת סתירה פנימית. מחד, לפי חוק לחלוקת חיסכון פנסיוני האישה מקבלת תלוש משכורת מהגוף המשלם, משל הייתה הפנסיה פרי עמלה. מאידך, רשויות המס רואות בתשלום לאיש ולאישה יחידה אחת לצורכי מס שבו מחויב האיש בלבד. והאישה מקבלת את חלקה בלי ניכוי מס, בנוסף למשכורתה. זהו מצב מעוות שזכותו של האיש להפחתת מס בגין מדרגות המס ונקודות הזיכוי מתחלקת עם האישה, בה בעת שמדרגות המס ונקודות הזיכוי של האישה משמשים אותה באופן בלעדי.

האישה קבלה זכויות רבות במסגרת חלוקת הרכוש ואיזון תשלומי הפנסיה כמפורט לעיל.

על מנת לתקן את העיוותים הקיימים במקרים מעין אלו, עושים בתי המשפט שימוש בסמכותם לפי סעיף 8 (2) לחוק יחסי ממון, ומורים על איזון 'רעיוני' או איזון שאינו שוויוני לטובת האיש.

האיש מציין לפסק דינו של השופט א' זגורי (תמ"ש 55595-02-12) שבו התחשב ביהמ"ש בשיקולים דומים לאלו שלפנינו והורה על איזון רעיוני. השופט זגורי ציין לפסק דינו של השופט י' שקד (תמ"ש 48482/07) שהורה אף הוא על איזון רעיוני, תוך שהוא מטעים, שתשלומי פנסיה נועדו להבטיח את קיומו של העובד בכבוד לאחר הפרישה, ואיזון רעיוני שמאפשר לאיש ליהנות מתשלומי הפנסיה המוקדמת במלואם כעת, ומנגד מאפשר לאישה ליהנות מתשלומי הפנסיה בעת הגיעה לגיל פרישה, מקיים מטרה זו.

בנדון דידן, בקשת האיש לאיזון רעיוני נדחתה על ידי ביה"ד. למצער מבקש האיש שתתקבל עמדתו בהליך זה, ויתאפשר לו להמשיך ולדווח על הפנסיה כהכנסתו השנייה.

האיש מבקש שביה"ד ישקול בנוסף שיקולי רוחב, לנוכח העובדה שמדובר בפסק דין תקדימי שיכול לאזן במעט את מה שנחזה בעיניו כיחס כללי של הערכאות המשפטיות אל האיש כצד החזק שיכול לשאת בחיובים ותשלומים ואל האישה כחלשה ופגיעה.

האישה משיבה שהאיש בחר שלא להוון את זכויותיו ולפעול בהתאם לחוק לחלוקת חיסכון פנסיוני, ואין לו שום נקודת זכות בגין כך. את בקשתו שביה"ד ישקול שיקולי רוחב העלה האיש בהליכים קודמים, ונדחה. גם הטענה שעל ביה"ד לעשות שימוש בסמכותו לפי סעיף 8 (2) לחוק יחסי ממון נשמעה בעבר, ונדחתה על ידי ביה"ד. ובצדק, לנוכח טענתה שהשימוש בסעיף זה מוגבל ל 4 חלופות המוזכרות בחוק והמהוות 'רשימה סגורה'.

האיש טען מנגד שהסכמת הצדדים שהאישה תהיה רשאית לטעון בעניין הדיווח על הפנסיה כהכנסה שניה, מאפשרת לאיש להעלות כל טענה, הן לפי סעיף 8 (2) לחוק יחסי ממון, והן לפי החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני שעל פיו מחולקת הפנסיה.

וביחס לחוק לחלוקת חיסכון פנסיוני, יש בין הצדדים מחלוקת בפירוש סעיף 3 לחוק שבו נכתב:

כי קצבת הפרישה תחולק בין החוסך ובין בת זוגו לשעבר באופן שהשיעור להעברה יהיה שיעור קבע מסך קצבת הפרישה שהיתה משולמת לחוסך אילולא ההעברה האמורה.

האיש טוען שהחוק מתייחס לתשלום נטו שהיה משולם לחוסך לאחר מיצוי זכויותיו לפי דיני המס הנוהגים לגביו, היא ההעברה המדוברת, שבה ורק בה יש לאישה חלק. האישה טוענת שהחוק אינו מתייחס לתשלום נטו אלא לסך כל התשלום המשולם בגין האיש, שזכותה של האישה חולשת על כולו, ביחס ליכולתו של האיש לתכנן את תשלומי המס המשולמים בגינו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הסעד המבוקש

האישה תובעת שביה"ד יורה לאיש לדווח לרשויות המס על הפנסיה כהכנסה ראשונה. ביחס לתשלומים ששולמו ממועד פרישתו של האיש ועד הלום, מבקשת האישה שימונה אקטואר שיעריך את חלקה של האישה בתשלומים ששולמו עד עתה אילו היה האיש מדווח על הפנסיה כהכנסתו הראשונה, ויחייב את האיש להשיב לה את הסכומים הללו בתוספת ריבית והצמדה. כמו כן מבקשת האישה שביה"ד יורה למומחה לבדוק האם האיש ביצע פעולות שפוגעות בזכויותיה, כגון לקיחת הלוואות על חשבון הפנסיה וכדומה.

דיון

בפתח הדברים עלינו לצנן מעט את היורה הרוחתת' שבה מתנהלת התביעה, להוריד מעל השלחן טענות וטיעונים שונים שאין להן בסיס או שאין להם רלבנטיות לתביעה שלפנינו, ולהעביר את הדיון לפסים הלכתיים-משפטיים שקולים ומדודים יותר.

כתבי התביעה וההגנה כוללים התייחסות רחבה לנסיבות הפירוד והגירושין, מתוך הנחה שגויה שרושם שלילי על התנהגות של אחד הצדדים בתחום האישי ישפיע על הכרעת ביה"ד בתביעה שלפנינו. ולא היא. נסיבות הגירושין, הם עילה לגירושין. לא לקבלת זכויות יתר בחלוקת הרכוש.

גם הדיון הנרחב בשאלת תום הלב של האיש שדיווח על הפנסיה הצבאית כהכנסה שניה היה מיותר, והלאה את ביה"ד, לנוכח העובדה שהדיווח נעשה מיד עם פרישתו של האיש מהצבא וכניסתו לעבודה בחברת [...], והאישה הייתה מודעת לכך במועדים שבהם נחתמו ההסכמים בין הצדדים, ובהסכם האחרון הייתה הסכמה שביה"ד יכריע בעניין אם יידרש לכך על ידי האישה. יודגש ויוטעם שביה"ד לא סבר בעבר ואינו סובר היום שהצדדים נהגו בחוסר תום לב בהליכים שהתקיימו לפני ביה"ד. זכותו של בעל דין לעמוד על זכויותיו ולטעון את טענותיו. וחובתה של ערכאה שיפוטית לדון ולהכריע בין הצדדים. מורכבותם של הסוגיות המשפטיות שעלו ובאו בתיק זה אינה מערערת את הלגיטימיות של הטענות של הצדדים ובאי כוחם.

טענתה של האישה שהדיווח של האיש פגע בזכות קניינית ולמצער בזכות אובליגטורית שלה, יוצרת מראית עין שהאיש הינו בוזז השולל את זכויותיה, ולא היא. זכות לאיזון משאבים לפי חוק יחסי ממון היא אכן זכות שבדין, והצדדים הסכימו שזכויותיהם הפנסיוניות יחולקו לפי החוק לחלוקת היסכון פנסיוני. אולם, שאלת הדיווח היא שאלה פתוחה שאין דבר חקיקה או פסיקה מפורשים שמשיבים עליה. תעיד על כך העובדה שרשויות הצבא שחזקה עליהן שהן פועלות לפי חוק משלמות לצדדים את חלקם בפנסיה על פי הדיווח של האיש. אין מדובר גם בזכות אובליגטורית שקיים לגביה הסכם ברור ומחייב – תעיד על כך הסכמת הצדדים שביה"ד יכריע בעניין כאמור – אלא בעניין שנתון לפרשנות משפטית, שאם יוכרע לטובת האישה, יחייב חלוקה מחדש של הפנסיה הצבאית של האיש.

טענה נוספת שנשמעה בעיקר מפי האיש שחלוקת הזכויות הרכושיות עד כה הטיבה מאד עם האישה, ועל ביה"ד להביא את הדברים במכלול שיקוליו בפסק דין זה. ככל שהאיש מכוון להשוואת זכויותיו במסגרת פסק דין זה, הרי שביה"ד דוחה את טענתו.

ההסכמות בין הצדדים ופסיקות בית הדין משקפים את זכויותיו של האיש לפי החוק האזרחי ופסיקות בתי המשפט. האישה לא קבלה פרס או הטבה שבגינם זכאי האיש להשוואת זכויות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אף החלטת ביה"ד לדחות את בקשת האיש לעשות שימוש בסעיף 8(2) לחוק יחסי ממון ולערוך איזון 'רעיוני' על זכויותיה של האישה, כפי שעשו בתי משפט בכמה מקרים שצוינו בסיכומיו (ראה גם: עמ"ש (חי') 16506-04-17 (פס' 29, 34-35); תלה"מ 44767-01-17 (פס' 77-78). ובתמ"ש 29202-05-14 אף כפה ביהמ"ש (סעי' 6.6.9) היות זכויות מידי של הצדדים), אינה מטה את הכף לרעת האיש משני טעמים. האחד, נכתב בהחלטת ביה"ד, שנסיבות מקרה זה שונות. השני, ייכתב כעת, שלפי ההסכם בין הצדדים שאושר בביה"ד לאחר מתן ההחלטה, זכויותי הפנסיוניות של האיש יאוזנו לפי החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני, שלפי מה שיוסבר להלן בהרחבה אינו מאפשר לביה"ד להפעיל שיקול דעת ביישומו (על הדעה הרווחת בפסיקה ביחס לאפשרות שפנסיה מוקדמת תחשב כתחליף שכר, ראה: בע"מ שם (אות נ"ב), ועמ"ש (חי') (שם פס' 29)).

טענות נוספות של הצדדים על חוסר הוגנות בחלוקת הזכויות, על הפער בין שתי שיטות הדיווח, ועל יתרונות וחסרונות שיש בחלוקת הזכויות לפי החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני אל מול חלוקת הזכויות לפי חוק יחסי ממון, ייבחנו על ידי ביה"ד במסגרת הדיון בפרשנות החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני שהצדדים החילו על עצמם, אך במנותק מהמקרה שלהם. הכרעת ביה"ד תחול למפרע מאז החלה האישה לקבל את חלקה בפנסיה של האיש בחודש אוגוסט 2017.

המצב המשפטי שהיה קיים ערב חקיקת החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני

כאמור לעיל, החוק שהצדדים החילו על עצמם הוא החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני. הצדדים האריכו בטיעוניהם בעניין המצב המשפטי שנהג ערב חקיקת החוק, מתוך הנחה שמצב משפטי זה היה ה'מצע' שעליו הוכן ונחקק החוק, והבנתו תסייע לביה"ד בפרשנותו של החוק.

הצדדים ציינו לפסק דינו של השופט שוחט (תמ"ש 80520/98). בפסק הדין שם דן ביהמ"ש באיש ואישה שהתגרשו, והאיש חויב להעביר לאישה 40% מהפנסיה ומשאר ההטבות שהוא מקבל משלטונות הצבא, חלק השווה למחצית הזכויות שצבר בתקופת הנישואין. לאחר כמה שנים החל האיש לעבוד כשכיר, ודיווח לשלטונות הצבא שהפנסיה היא ההכנסה שניה שלו. עקב כך עלה באופן משמעותי שיעור המס המנוכה מהפנסיה, ובהתאם פחת חלקה של האישה.

האישה עתרה לשני סעדים. בלשון ביהמ"ש נקרא האחד סעד טכני, והשני סעד מהותי. הסעד הטכני, שביהמ"ש יורה לשלטונות הצבא להפסיק לשלם את הפנסיה לאיש שיעביר לאישה את חלקה לפי הפסיקה, ובמקום זאת לשלם לאישה את חלקה ישירות. הסעד המהותי, נוגע לשיעורי המס הנגבים מחלקה של האישה. במסגרתו עתרה האישה לסעד ראשי וסעד חלופי. הסעד הראשי, שביהמ"ש יורה לשלטונות הצבא לשלם לה את חלקה בפנסיה ברוטו, ולמסות את התשלום לפי שיעורי המס שלה. הסעד החלופי, שביהמ"ש יורה לשלטונות הצבא לשלם לאישה את חלקה בפנסיה נטו לאחר מיסויים לפי שיעורי המס של האיש, כאשר הפנסיה נחשבת להכנסתו הראשונה.

בפרק שעוסק בסעד הטכני, דן ביהמ"ש במעמדה של האישה מול שלטונות הצבא, הן מההיבט הפורמלי והן מההיבט החוקי. וכך נכתב שם (ההדגשות במקור):

הכרה זו בפנסיה כרכוש משותף החוסה תחת כנפיה של הילכת השיתוף מקנה בידי בן הזוג הטוען לזכותו בה קנין שביושר הקיים ופועל כלפי כולי עלמא. ר' לענין זה פרופ' מנשה שאווה, **הדין האישי בישראל**, מהדורה רביעית 196-197 וכן ע"א 514/76 חשש ודמארי נ' דמארי לא(2) 505 מפי השופטים שרשבסקי ועציוני. בבג"צ 1000/92, בבלי נ' ביה"ד הרבני_ מח(2) 221 בעמ' 255 קובע הנשיא שמגר (כתוארו אז):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"לשון אחרת, משנתמלאו התנאים העובדתיים להתגבשותה של זכות הקניין על יסוד החזקה האמורה, נובעת ההכרה בה מעצם קיומה, ואין ממילא צורך להוסיף ולהצהיר על היווצרותה".

ההכרה של הפנסיה כנכס עתודה כלכלי המשותף לשני בני הזוג באה לידי ביטוי אף בחוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973 (להלן: "חוק יחסי ממון"). עד לשנת 1990 כללה הוראת ס' 5 לחוק זה הגבלה לפיה נכסים שעבירותם הוגבלה על פי חוק לא יחשבו כנכסים ברי איזון. הגבלה זו בוטלה בתיקון לחוק משנת 1990. ביטול ההגבלה מלמד על כוונת המחוקק להרחיב ולכלול בגדר נכסי בני הזוג המשותפים גם את הזכויות הפנסיוניות על אף אי עבירותן. יחד עם זאת, בניגוד לזכותו של בן הזוג מכוח הילכת השיתוף שהינה זכות קניינית, זכותו של בן הזוג לאיזון משאבים מכוח חוק יחסי ממון הינה זכות אובליגטורית המעמידה בידו תביעה אישית בלבד.

התובעת והנתבע נישאו זל"ז בחו"ק וכדמו"י במהלך שנת 1970.

משכך, זכותה של התובעת בפנסיה של הנתבע נקנית לידיה מכוח הילכת השיתוף. זכותה זו זכות קניינית היא וככזו ראויה היא להגנה רחבה מכוח ס' 3 לחוק יסוד כב' האדם וחירותו. לזכות הקניינית צמודה חירותו של בעל הקניין לנהוג בה מנהג בעלים. במסגרת ההגנה הרחבה לה ראויה זכות זו יש להקנות בידי בעליה את היכולת לממש את זכותו כל אימת שיעלה רצון מלפניו לעשות כן בכפוף למגבלות על פי דין. מכאן נלמדת זכותו של בן הזוג בנכס מקרקעין, הנקנית בידי מכוח הילכת השיתוף לעתור, בכל שלב של היי הנישואין למתן פסק דין המצהיר על זכותו בנכס זה לרבות רישום זכותו זו בפועל בלשכת רשם המקרקעין. מכאן גם נלמדת זכותו של בן הזוג לפנות ישירות לכל מוסד בנקאי ולבקש לרשום את שמו כבעלים של מחצית הכספים בחשבון זה או אחר שזכותו הוכרה בו, ו/או למשוך ולקבל ישירות את מחצית הסכום לידי.

צא על כן והקשה - , על מה ולמה לא תוכר זכותה של התובעת לפנות לנתבעת 2 , כמוסד הפיננסי המחזיק (כעת) בכספה שלה (לאחר שהוכרה זכותה), ולקבל ממנה ישירות את חלקה בפנסיה?

על מה ולמה?! - מכוון אותנו ב"כ הנתבעת 2 להוראות סעיפים 56 ו-62 לחוק שירות הקבע בצבא הגנה לישראל (גימלאות) [נוסח משולב], התשמ"ה-1985 (להלן: "חוק הגימלאות"). לטענתו הגימלה משולמת לזכאי לה. הזכאי לה הינו הגימלאי . הגימלאי הוא מי ששירת את שירות הקבע, הנתבע במקרה שלפנינו . כך ס' 56. משקובע ס' 62, כי "הזכות לגימלה אינה ניתנת להעברה, לערבות, לשיעבוד או לעיקול בכל דרך שהיא, אלא לשם תשלום מזונות המגיעים מהזכאי לגימלה לפי פסק דין של בית משפט או של בית דין מוסמך" הרי שאין לאפשר את העברת הגימלה אלא בגדר החריג האחד והיחיד - תשלום מזונות. האמנם?

הוראת ס' 62 לחוק הגימלאות, אשר נחקקה במקורה עוד בטרם הכירה הפסיקה בפנסיה של בן הזוג האחד כרכוש משותף ובזכותו של בן הזוג האחר בה, נועדה לתכלית אחת ויחידה - שמירת הגימלה בידי הזכאי לה כבטחון סוציאלי עבורו והגנה עליה (מטעם זה) מפני פגיעה בה על ידי צדדים שלישיים...

רוצה לומר, לעת חקיקתו של ס' 62 לחוק הגימלאות לא עמדה לנגד עיניו של המחוקק שאלת עבירותה של הפנסיה לבן הזוג הזכאי לה, בין כזכות קניינית (הילכת השיתוף) ובין כזכות אישית (חוק יחסי ממון) - זכות שהתפתחה והוכרה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שנים רבות לאחר חקיקתו. להיפך, דווקא משהוכרה בפסיקה זכותו של בן הזוג בפנסיה של בן זוג מכוח הילכת השיתוף הבין המחוקק, כי אין מקום להפלות בין בני זוג שהילכת השיתוף חלה עליהם לבין אלה החוסים תחת צילו של עקרון איזון המשאבים ותיקן את הוראת ס' 5 לחוק יחסי ממון תוך שהוא מכיר בפנסיה כרכוש משותף בר איזון על אף ההוראות המגבילות את עבירותה....

זאת ועוד, מסכים אני לגישתה של חברתי המלומדת כב' הש' חנה (ריש) רוטשילד אותה הטיבה לבטא בהחלטה בתמ"ש 106990/97 בש"א 14890/00, ביטון נ' ביטון (לא פורסם) לפיה - יש לפרש את סעיף 62 לחוק הגימלאות תוך צמצום המלים "העברה, ערבות, שיעבוד ועיקול" למשמעותן הדווקנית. ערבות, שיעבוד ועיקול אין לנו כאן. לכל היותר העברה. אך גם העברה אין לנו כאן. ענין לנו בחלוקה של הזכות מכוח הכרה בזכותו הקניינית של בן הזוג בחלק מהגימלה.

הנתבע, הזכאי לגימלה, אינו מעביר את הגימלה כולה או חלקה לתובעת. התובעת היא בעלת זכות קניינית בחלק הגימלה כפי שנקבע בפסק הדין שניתן בעניינה. זכותה זו היא זכות קניינית והיא הופכת להיות, מעת שהוכרה זכותה, כזכאית לגימלה באותו חלק שיוחס לה. ככזו תהא גימלתה חסינה אף היא בפני ערבות, עיקול, שיעבוד, וההגבלה על העברתה תחול אף עליה.

....גם במקרה שלפנינו לא מדובר בהעברתה של זכות הפנסיה על ידי הזכאי לפנסיה אלא על קביעה שיפוטית לפיה חלק מסוים מהפנסיה שייך לאדם אחר - התובעת.

אם לא די בכך אוסיף ואומר שס' 62 לחוק הגימלאות אוסר על 'העברת' הפנסיה מבחינה מהותית בבחינת העברת המקור של הזכות, העברת עצם הזכות לקבל פנסיה. ס' 62 האמור אינו אוסר על העברת הסכום שמתקבל כפנסיה, כולו או חלקו, על ידי הזכאי לאדם אחר בין מרצונו הטוב, אחרי שהוא מקבל אותו לידיו, ובודאי מכוח הכרעה שיפוטית.

אשר על כן ולאור הניתוח המשפטי שנעשה לעיל נחה דעתי, כי יש להעטר לעתירתה הטכנית (כלשוני שלי) של התובעת ולהורות לנתבעת 2 להעביר לתובעת את חלקה בפנסיה של הנתבע ישירות לידיה.

עיקרי הדברים; ביהמ"ש קובע בניתוחו המאלף, שזכותו של בן זוג לקבל חלק מהגמלה של בן זוגו היא זכות קניינית – במקרה של בני זוג שחלה בעניינם הלכת השיתוף, וזכות אובליגטורית אישית – במקרה של בני זוג שחל בעניינם הסדר איזון משאבים בחוק יחסי ממון. זכות קניינית זו מקנה לבן הזוג את היכולת לנהוג כבעלים ולבצע פעולות ישירות מול הגוף המשלם. מן הטעם הזה, קיבל ביהמ"ש את עתירת האישה וקבע ששלטונות הצבא ישלמו לה את חלקה בפנסיה של האיש באופן ישיר. ביהמ"ש קבע שהמגבלה הקיימת בחוק להעביר את הגמלה לאחר, אינה מתייחסת להעברה מסוג זה מכמה טעמים: מפני שבזמן שחוקק החוק לא הייתה קיימת לבן הזוג זכות בפנסיה של בן זוגו; מפני שאין מדובר בהעברה של זכות מהאיש לאישה, אלא בזכות שקנויה לאישה ונמצאת בבעלותה המלאה; ומפני שמקור הזכות נותר של האיש, ומה שעובר לאישה הוא רק הסכום המשולם.

ובפרק שעוסק בסעד המהותי דן ביהמ"ש, האם לנוכח מסקנת הפרק הקודם שזכותה של האישה בפנסיה של האיש היא זכות קניינית, יש לסווג את הכנסתה של האישה מן הפנסיה כהכנסה מיגיעה אישית לצורכי מס. ובהינתן שאין מדובר בהכנסה מיגיעה אישית, דן ביהמ"ש אם להיעתר לסעד החלופי של האישה. וכך נכתב שם (הסימונים במקור):

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אין חולק כי מקור ההכנסה נשוא המחלוקת שבפני הוא מיגיעתו האישית של הנתבע שכן זכויות פנסיה נחשבות כחלק בלתי נפרד מן התמורה שעובד זכאי לה עקב עבודתו. משכך מסכים אני עם ב"כ הנתבעת שיש למסות את הפנסיה כהכנסתו של הנתבע.

ההכרה בזכותה של התובעת במחצית הפנסיה המשולמת לנתבע אינה הופכת אותה כשותפה לעבודתו וליגיעתו האישית ואם תרצה כמי שעבדה יחד עמו כך שיש למסות את חלקה בפנסיה על פי מדרגות המס שלה....

זכותה של התובעת לקבלת חלק מהפנסיה, במישור המהותי, איננה זכות עצמאית. במישור הטכני הזכות היא זכות עצמאית ועל כן זכאית היא לקבל את החלק שלה ישירות מהגורם המשלם ור' דיוננו לעיל. במישור המהותי זכותה של התובעת כגרושה, נובעת מזכותו של הנתבע ונגזרת ממנה....

משכך זכאית התובעת לקבל את חלקה בפנסיה לאחר תשלום המס עליה על פי מדרגות המס של הנתבע.

מנקודת המבט של דיני המס העברת הכנסה היא בבחינת "ניכור / עיתוק" כאשר הזכות המועברת היא המקור ליצורה של אותה הכנסה להבדיל מההכנסה עצמה. העברת הפירות של מקור ההכנסה, ההכנסה עצמה, היא בבחינת שימוש בהכנסה....

במקרה שלפנינו לא מועבר מקור ההכנסה לתובעת אלא חלק מן ההכנסה עצמה והעובדה שהעברה היא מכוח פסק דין אין בה כדי לשנות מבחינה מהותית.

זאת ועוד, דומה שבכל הנוגע למקור הכנסה בדמות גימלה (וכפי הנראה בכל הנוגע למקור הכנסה שהוא הכנסת עבודה) אין מה לדבר על "ניכור" הכנסה. ס' 62 לחוק הגימלאות עצמו אוסר על העברת הגימלה מבחינה מהותית לאמור אוסר על העברת מקור ההכנסה....

העולה מהמקובץ הוא, כי יש לדחות את עתירתה המהותית הראשית של התובעת....

מאידך יש מקום בהחלט לקבל את עתירתה המהותית החלופית של התובעת. משהוכרה זכותה של התובעת ב-40% מהפנסיה החדשית של הנתבע, פנסיה שנצברה במהלך חיי הנישואין, הפך אותו חלק בפנסיה לחלקה שלה ולקנין שלה. משכך, אין מקום לפעולה חד צדדית של הנתבע שיש בה כדי לפגוע בזכותה זו של התובעת. אין בדברי אלה כדי לקבוע כי חל איסור על הנתבע לעבוד עבודה נוספת. הנתבע יכול ורשאי לעבוד בעבודה נוספת אלא שאין הוא יכול כתוצאה מכך להביא לשינוי בסכום הפנסיה המשולם לו מדי חודש וממילא לפגיעה בחלק הפנסיה המועבר לתובעת. משבחר הנתבע למסות את הפנסיה כמשכורת שנייה ולהגדיל בכך את אחוזי המס שלו פגע הוא בזכותה של התובעת. כשם שהנתבע אינו יכול לגרום לניכויי רשות אישיים שלו מהפנסיה ולהביא להקטנת הנטו המשולם לו ובכך להפחית מחלקה של התובעת כך אין הוא יכול לגרום להקטנת הנטו המשולם לו ולהפחית חלקה של התובעת משום עבודה נוספת. לפעולה שכזו, הגובלת בחוסר תום לב אין ליתן יד ויש למנוע אותה באופן שזכותה של התובעת כפי שהוכרה תשמר לה.

במישור המעשי - על מנת לאפשר לתובעת להמשיך ולקבל את חלקה בפנסיה ללא השפעת עבודתו הנוספת של הנתבע יש להורות לנתבעת 2 לבצע את תחשיב המס כאילו הפנסיה היא משכורתו הראשונה והיחידה של הנתבע ולהעביר את חלקה של התובעת ישירות לידיה, נטו - בהתאם למדרגות המס

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ונקודות הזיכוי של הנתבע כאילו אין הוא עובד בעבודה נוספת. את ההתחשבות המיסוית יש לעשות עם הנתבע עצמו.

עיקרי הדברים; ביהמ"ש קובע שעל אף שמבחינה טכנית, זכותה של האישה לקבל חלק מן הפנסיה של האיש היא זכות קניינית, מבחינה מהותית הזכות לפנסיה הייתה ונותרה זכות של האיש עבור גיעתו האישית. וזכותה של האישה נגזרת מזכותו של האיש. אף על פי כן קובע ביהמ"ש, שלנוכח זכותה הקניינית של האישה בפנסיה של האיש, לא יכול האיש להפחית את התשלום המשולם לאישה על ידי מיסוי הפנסיה כהכנסה שניה. ביהמ"ש משווה פעולה זו של האיש, לשימוש של האיש בניכויי רשות על מנת להקטין את התשלום נטו של הפנסיה ולפגוע בחלקה של האישה.

השופט שוחט ציין לפסק דינה של השופטת חנה (ריש) רוטשילד בתמ"ש 106990/97 בש"א 14890/00, ביטון נ' ביטון. עיון בפסק הדין מלמד שנימוקיו של השופט שוחט בפרק שעוסק בסעד הטכני, למעט האחרון, לקוחים מפסק דינה של השופטת רוטשילד. בפרשה שם דן ביהמ"ש באיש ואישה שאישרו הסכם גירושין שבמסגרתו התחייב האיש לחלוק את הפנסיה הצבאית עם האישה באופן שהאישה תקבל מחצית מהסכום נטו. בתחילת הדרך העביר האיש לאישה מחצית מהסכום כפי שהתחייב, אחר כך התגלו קשיים, והאישה עתרה לביהמ"ש שיורה לשלטונות הצבא לשלם לה את חלקה ישירות. כב' השופטת קבלה את העתירה.

שלטונות הצבא ערערו על פסקי הדין לביהמ"ש המחוזי.

הערעור על פסק דינו של כב' השופט שוחט נשמע במסגרת ע"מ (ת"א) 1128/02. כב' השופטת י' שטופמן בפסק דינה קיבלה את קביעתו של ביהמ"ש קמא שזכותה של האישה בפנסיה של האיש היא זכות קניינית, וכי קבלתה אינה העברת גמלה האסורה לפי חוק, וכתב כך:

זכותה הקניינית של המשיבה בחלקה בגימלה זהה ושווה לזכותו של המשיב בחלקו שלו בגימלה, ומשכך אין כל הצדקה - או עילה - להפליית המשיבה, על ידי התליית זכותה הקניינית, ברצונו הטוב של המשיב.

במערכת היחסים שבין המשיבה למערער, המערער הוא בבחינת "מחזיק" בזכותה הקניינית, וזכותה של המשיבה לקבל את קניינה ישירות מן המערער, ללא תלות ביחסיו של המערער, או יחסיה שלה, עם המשיב.

כמו כן, קיבל ביהמ"ש את הקביעה שזכותה של האישה בפנסיה של האיש אינה עצמאית לחלוטין והיא תלויה בזכותו של האיש, ומשכך יש למסות את חלקה של האישה לפי שיעור המס של האיש.

אולם, החלטת ביהמ"ש קמא המטילה על שלטונות הצבא את החובה לערוך חישוב של חלקה של האישה נטו לאחר ניכוי שיעור המס שחייב בו האיש, לא הייתה מקובלת על ביהמ"ש, שכתב בהחלטתו:

אין בידי לקבל את קביעתו של בית המשפט קמא, כי יש לחייב את המערער למסות את חלקה של המשיבה בגימלה כאילו היתה משכורתו היחידה של המשיב ולחייב את המשיב בהפרשי המס. דרך חישוב זו, מחייבת מנגנון חישוב מורכב שיטיל על המערער נטל חריג ובלתי מוצדק.

החלק היחסי של הגימלה שזכאית לו המשיבה, מקורו במערכת היחסים שבין המשיבה לבין המשיב, ויש להסכסוך ביניהם על דרך חלוקת הרכוש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אין כל הצדקה לערב את המערער בסכסוך שבין בני זוג לשעבר, ואין כל עילה להטיל על המערער את הנטל הכבד, שעלותו גבוהה בעליל, של חישובי מס שונים וסבוכים, ואף לערב את המשיבה 3 בחישובי המס הדרושים.

אם יש במעשיו של המשיב כדי לפגוע בזכותה של המשיבה, הרי אין הדבר נתון לאחריותו של המערער, ואין זה מתפקידו לאכוף על המשיב את חיוביו כלפי המשיבה, או להחליט חיובים אלה מה הם. הדרך פתוחה בפני המשיבה לנקוט בכל הליך משפטי הנראה לה, כנגד המשיב, באם המשיב, לדעתה, פוגע בזכותה הקניינית שלא כדין.

סוף דבר - הערעור נדחה בחלקו ומתקבל בחלקו:

1. פסק דינו של בית המשפט קמא יעמוד בעינו, בכל האמור לגבי העברת חלקה של המשיבה בגימלה, ישירות לידיה.

2. הערעור מתקבל ככל שעניינו החיוב שהוטל על המערער על ידי בית המשפט קמא למיסויה של חלק הגימלה שזכאית לו המשיבה, כמשכורת יחידה של המשיב. חלקה של המשיבה בגימלה יועבר ישירות לידיה, לאחר מיסויה של הגימלה לפי מדרגות המס של המשיב, בעת העברת הגימלה.

מסקנת פסק הדין הותירה לצדדים 'בקעה להתגדר בה'. האיש 'נתלה' בחלק האופרטיבי של פסק הדין שבו ביטל ביהמ"ש את החלטת ביהמ"ש קמא לחייב את שלטונות הצבא למסות את הפנסיה כמשכורת יחידה של האיש. האישה 'נתלית' בחלק הרעיוני של פסק הדין שבו ביהמ"ש לא ביטל את קביעתו העקרונית של ביהמ"ש קמא שהאיש אינו רשאי למסות את הפנסיה כמשכורת שניה, אלא רק את הקביעה המטילה את מלאכת החישוב על שלטונות הצבא.

הערעור על פסק דינה של כב' השופטת ח' רוטשילד נשמע במסגרת ע"מ (ת"א) 1035/01. כב' השופטת י' שטופמן דחתה את הערעור מאותם נימוקים שבעטים נדחה הערעור על פסק דינו של כב' השופט שוחט.

שלטונות הצבא והאישה שעניינה נידון לפני כב' השופט שוחט ערערו על פסקי הדין של ביהמ"ש המחוזי לפני ביהמ"ש העליון, וביהמ"ש דן בשלשת הערעורים במאוחד (בע"מ 1131/04; בע"מ 10916/03; בע"מ 10917/03). ביהמ"ש העליון מפי כב' השופט י' עדיאל הגדיר כך את המחלוקת בין שלטונות הצבא לבין המשיבים בערעורם:

המחלוקת שנפלה בין הצדדים בעניין זה, היא האם הזכות הנוצרת מכוח הלכת השיתוף היא זכות קניינית, התקפה לכל דבר ועניין כלפי כולי עלמא, או שמדובר בזכות אובליגטורית המקימה חיוב אישי בלבד.

לאחר סקירת פסיקות של ביהמ"ש העליון וכתבי המלומדים שעסקו בגדרה של הלכת השיתוף, כותב ביהמ"ש שחכמי המשפט התלבטו רבות בעניין, ונאמרו דעות שונות. יש שאימצו את המודל הקנייני בהסתייגות, למשל רק ביחס לנכס שהצדדים יכולים להגיע בו להסכם. ויש שסברו שיש להגביל את המודל הקנייני בין היתר משום שקביעה שבן הזוג הוא בעלים על נכסים של בן הזוג ביחס לכולי עלמא תתייחס גם לנכסים שליליים, ותגרור תביעות של צדדי ג' כנגד בן הזוג. ויש שהעדיפו מודל של נאמנות, שלפיו בן הזוג המשתף מחזיק בזכויות עבור בן הזוג המשותף. ובפסק הדין המאוחר ביותר (נכון לאותה עת) בחר כב' הנשיא (כתוארו אז) א' ברק במודל של המחאת זכויות מבין הזוג המשותף לבן הזוג המשותף. על מודל זה כתב ביהמ"ש:

העברת הזכות לבן הזוג האחר מכוח הלכת השיתוף מתרחשת, נקבע בעניין טווינקו, עם גיבוש השיתוף. השאלה העיקרית בה דן בית המשפט באותו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עניין, הייתה מתי מתגבש השיתוף בין בני הזוג. לעניין זה נקבע שיש להבחין בין נכסים משפחתיים מובהקים לבין נכסים אחרים. אשר לנכסים משפחתיים מובהקים, ובראשם דירת בני הזוג, נקבע שהשיתוף מתגבש עם תחילת אורח החיים התקין והמאמץ המשותף. ייתכן, נקבע בפסק הדין, כי "דין דומה יחול על נכסים מרכזיים אחרים של בני הזוג, שיש להם השלכות משמעותיות, כלכליות ורגשיות, על הנישואין ועל כל בני הזוג". לגבי כלל הזכויות והחובות (למעט הנכסים המשפחתיים), נקבע שהשיתוף הוא שיתוף קנייני דחוי, המתגבש רק כאשר מתרחש אירוע קריטי המביא למשבר ביחסי בני הזוג או לסיום חיי השיתוף, כמו מות אחד מבני הזוג, גירושין או אירוע אחר המעמיד את היחסים בין בני הזוג בסכנה משמעותית.

ועל פי מודל זה כותב ביהמ"ש שלאחר גירושי הצדדים התגבש שיתוף קנייני בכל הנכסים לרבות הפנסיה, כפי שנקבע בפסקי הדין של בתי המשפט קמא.

אולם ביחס למקרים שנדונו בפסק הדין כותב ביהמ"ש שיש מניעה חוקית לקבוע שקיים שיתוף קנייני של האישה בפנסיה של האיש. וזאת מן הטעם שלפי פסיקת ביהמ"ש האמורה, הלכת השיתוף מתבצעת בדרך של העברת זכויות מכוח חוק המחאת חיובים התשכ"ט (1969). וחוק זה (סעי' 1) אינו מאפשר העברת זכות שעבירותה נשללה לפי דין. וכפי שכתב ביהמ"ש במסקנת פרק זה:

מכאן, שלאור שלילת עבירות הזכות לגימלה מכוח סעיף 62 לחוק הגימלאות, לא ניתן להעביר את הזכות מכוח הלכת השיתוף, שכן חוק המחאת חיובים מכוחו מתבצעת ההעברה לפי הלכת השיתוף אינו מאפשר ההעברה כזאת.

אף על פי שבמקרים שנדונו שם חל על האיש והאישה משטר רכושי של הלכת השיתוף, ראה ביהמ"ש העליון לנכון להתייחס לדברים שכתב ביהמ"ש קמא, בעיקר כב' השופט שוחט, בענין חלוקת פנסיה לפי חוק יחסי ממון. וכך נכתב שם:

לדעתי, החלת משטר השיתוף לפי חוק יחסי ממון על גימלאות והכללתן של אלו בכלל הנכסים בני האיזון, אינה משנה ממסגרתנו דלעיל. ראשית, משטר השיתוף הנוהג לפי חוק יחסי ממון אינו חל בענייננו.. שנית, ועיקר, משטר השיתוף בנכסים לפי חוק יחסי ממון הוא משטר אובליגטורי (דחוי). מבחינה זו, אם מגמת המחוקק, עת תיקן את סעיף 5(א)(2) לחוק יחסי ממון, הייתה כפי שסבור השופט שוחט, שלא להפלות בין בני זוג שהלכת השיתוף חלה עליהם לבין אלה החוסים תחת צילו של עקרון איזון המשאבים, הרי שמטרה זו אכן הושגה. שכן, הגבלת העבירות של הזכות לגימלה הקמה מכוח הלכת השיתוף, במובנה הקנייני, לפי סעיף 62 לחוק הגימלאות, אינה פוגעת בזכותן האובליגטורית של הנשים לשיתוף בגימלה כלפי בעליהן, שהוא השיתוף אשר נוהג גם לפי חוק יחסי ממון.

מסקנת ביהמ"ש במילים פשוטות היא, שלאור הקביעה שהגבלת העבירות של הפנסיה מונעת מאיש שחל בעניינו המשטר הרכושי של הלכת השיתוף להמחות לאישה את חלקה בזכותו לפנסיה, הוא הדין וקל-וחומר שלא יוכל איש שחל בעניינו המשטר הרכושי של חוק יחסי ממון, שלפי סעיף 5(א)(2) בו הושווה – אליבא דהשופט שוחט – למשטר הרכושי של הלכת השיתוף, להמחות לאישה את חלקה בזכותו לפנסיה, ולחייב את שלטונות הצבא לשלם לה את חלקה ישירות.

הכרעת הדין אליבא דהשופט עדיאל היא שערעוריהם של שלטונות הצבא מתקבלים, ופסקי הדין המחייבים אותם לשלם לאישה את חלקה בפנסיה ישירות בטלים. משכך, לא נדרש הוא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לערעורה של האישה על פסק דינו של ביהמ"ש המחוזי שביטל את החלטת ביהמ"ש קמא לחייב את שלטונות הצבא למסות את חלקה בפנסיה.

חברותיו למותב, כב' השופטת א' פרוקצ'יה וכב' השופטת מ' נאור, הסכימו עם פסק הדין והכרעת הדין. והוסיפו כמה נקודות חשובות. השופטת פרוקצ'יה כתבה:

אני מסכימה למסקנתו של חברי, השופט עדיאל, לפיה שלילת עבירותה של הזכות לגמלה מכוח סעיף 62 לחוק הגמלאות שוללת מן האישה זכות עצמאית לחלקה בגמלה כלפי רשויות הצבא, אף שעומדת לה זכות כזו ביחסים שבינה לבין בעלה בנסיבות הענין שלפנינו. יחד עם זאת, אין להתעלם מהקושי שתוצאה זו מביאה במישור המעשי. בני זוג שהתגרשו, וקיים בעניינם הסדר רכוש האמור להתבצע לאורך שנים רבות, עלולים למצוא את עצמם, כעבור זמן, ביריבויות קשות שההסדר התכוון למנוע.... אפשר שניתן היה לפתור את הקושי המעשי האמור על ידי הסכמה בין בני הזוג, במסגרת הסדר הרכוש, בדבר יצירת מנגנון שבאמצעותו תשולם הגמלה על-ידי צה"ל לשלוח מטעמו של הבעל במסגרת שליחות בלתי הדירה (סעיף 14(ב) לחוק השליחות, התשכ"ה-1965). בגידרה של שליחות זו, ישלם השלוח לאישה את חלקה בגמלה, ולבעל את החלק המגיע לו. מנגנון כזה אינו מנוגד לחובת משלם הגמלה - צה"ל במקרה זה - לשלמה לידי הזכאי לה, או לידי שלוח מטעמו, שהרי "שלוחו של אדם כמותו" (סעיף 2 לחוק השליחות); מצד שני, חובתו של השלוח על פי חוזה השליחות הבלתי הדירה תהיה להפריש מגמלה זו את חלקה של האישה ולהעבירו אליה, ולהעביר לבעל את חלקו.

השופטת פרוקצ'יה מדגישה שזכותה של האישה בפנסיה של האיש מכוח הלכת השיתוף היא זכות עצמאית, שנשללת ממנה באופן חלקי לנוכח הוראות החוק. המנגנון המוצע על ידה נועד לממש ככל שניתן את זכותה של האישה מכוח הלכת השיתוף במגבלות שקבע המחוקק.

כב' השופטת נאור כתבה:

... חברי קבע כי הזכות לגמלה מכוח הלכת השיתוף עומדת לאישה כנגד הבעל בלבד ולא כנגד צה"ל. לקביעה זו מסכימה אני, נוכח קיומו של הסדר חקיקתי מיוחד, הקובע כי הזכות לגמלה אינה ניתנת להעברה... עם זאת, אין בקביעה זאת כדי לקבוע הלכה לעניין אופייה של הזכות לגמלה מכוח הלכת השיתוף, דהיינו אם מדובר בזכות קניינית או אובליגטורית... שכן כפי שקבע חברי אף "הלכת השיתוף, במובנה הקנייני, לא תוכל לכלול נכסים שאינם ניתנים להעברה" (פסקה 29 לפסק דינו). כל שנקבע אפוא הוא כי על פי ההסדר החקיקתי הקיים בחוק הגמלאות באשר לזכות לגמלה, הזכות לגמלה מכוח הלכת השיתוף - יהא אופייה אשר יהא - עומדת לאישה כנגד הבעל וניתנת למימוש מרגע שהכספים מצויים בידיו. בכך ניתן מענה למחלוקת שניטשה בין הצדדים, דהיינו בשאלה כנגד מי עומדת הזכות לגמלה מכוח הלכת השיתוף.

ודוק: כיוון שלא הוכרע אופייה של הזכות לגמלה מכוח הלכת השיתוף, הרי שאין בקביעה זו כדי להכריע בשאלת סדר הנשייה של הכספים ובשאלת מעמדה של האישה ביחס לשאר הנושים של הבעל.... להכרה בזכות לגמלה מכוח הלכת השיתוף כזכות קניינית או אובליגטורית יש, או לפחות יכולות להיות, השלכות שהן מעבר לשאלת הנוחות "הבירוקרטית" בעניין הגבייה או הקשיים האדמיניסטרטיביים של צה"ל. כך לדוגמא יתכנו השלכות לשאלת מדרגות המס ומעמדה של המדינה כנושה (לרבות השאלה האם על חלק מהסכום ישולם המס השולי החל על הנשים)....

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אכן כפי שציינה חברתי השופטת פרוקצ'יה, התוצאה אליה הגענו יוצרת קושי מעשי בדמות המשך היריבות בין בני הזוג.... גם לדעתי אין מקום, בהסדר החקיקתי הקיים, לעקוף את הוראת סעיף 62 לחוק הגמלאות בדרך של פרשנות, וזהו עניין למחוקק לענות בו (ראו, מבלי להביע עמדה לגבי פרטי הפתרון המוצע, הצעת חוק חלוקת זכויות פנסיה בין בני זוג, התשס"ז-2007 (מיום 5.2.2007)). כל עוד המחוקק לא עשה כן, אין לדעתי מקום לחייב את צה"ל לפעול בניגוד להוראת חוק הגמלאות האוסרת במפורש על העברת הזכות לגמלה...

השופטת נאור מדגישה שפסק הדין אינו מכריע בשאלה האם זכותה של האישה בפנסיה של האיש מכוח הלכת השיתוף היא זכות קניינית או אובליגטורית, שיתכן שיהיו לה השלכות לכמה עניינים, שכן גם אם יוכרע שזכותה של האישה היא זכות קניינית (כפי שסבור השופט עדיאל ביחס לחלקה של האישה בפנסיה לאחר הגירושין), היא אינה גוברת על הוראות החוק הקובע שהזכות לגמלה אינה ניתנת להעברה לאישה, וזכותה של האישה לקבל חלק מן הגמלה היא כנגד האיש ולא כנגד שלטונות הצבא.

סיכומם של דברים הוא :

א. זכותה של האישה לקבל חלק מהפנסיה של האיש מכוח הלכת השיתוף היא זכות עצמאית, קניינית או אובליגטורית. וזכותה מכוח חוק יחסי ממון היא זכות אובליגטורית (שיתוף נדחה).

ב. הוראות החוק שוללות מהאישה את זכותה העצמאית לקבל את חלקה בפנסיה ישירות משלטונות הצבא. לאישה אין מעמד מול שלטונות הצבא, אלא מול הבעל. וזכותה של האישה לקבל חלק מהפנסיה ניתנת למימוש מרגע שהכספים נמצאים בידיו.

ג. השאלה האם זכותה של האישה בפנסיה של הבעל מכוח הלכת השיתוף היא זכות קניינית שקיימת כנגד כולי עלמא, או זכות אובליגטורית, לא הוכרעה בפסק הדין (אך השופט עדיאל בפירושו מצדד בכך שלאחר הגירושין מדובר בזכות קניינית). להיותה של זכות זו זכות קניינית עשויות להיות השלכות על מעמדה של האישה מול נושים של הבעל, ועל מדרגות המס, ועל מעמדה של המדינה כנושה מול האישה על תשלומי המס, שאפשר שישולמו לפי שיעור המס של האישה.

ד. עניינים אלו, מן הראוי שיוסדרו במסגרת החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני שהיה מונח באותה עת על שלחנה של הכנסת.

אחר הדברים האלה, נגדיר שוב את המחלוקת בין הצדדים שלפנינו באשר למצב המשפטי שהיה קיים ערב חקיקת החוק לחיסכון פנסיוני לפי הפסיקה.

עמדת האישה היא שקביעתו של השופט שוחט באשר לאיש שמדווח על הפנסיה כהכנסה שניה לא נסתרה, הן על ידי ביהמ"ש המחוזי והן על ידי ביהמ"ש העליון. לשיטה זו, קביעה זו, אינה מתבססת על הקביעה האחרת של השופט שוחט שזכותה של האישה לקבל את חלקה בפנסיה מכוח הלכת השיתוף היא זכות קניינית כנגד כולי עלמא, ובכלל זה רשויות הצבא, אלא על טעם שביושר שאין לאיש זכות לקדם את ענייניו על ידי פגיעה בזכות קניינית או אובליגטורית של האישה, וכל פעולה כזו תחשב למעשה שנעשה בחוסר תום לב.

עמדת האיש היא שקביעתו של השופט שוחט בוטלה, הן על ידי ביהמ"ש המחוזי שביטל את החיוב של שלטונות הצבא לשלם לאישה את חלקה מתוך הפנסיה של האיש כהכנסה יחידה. והן על ידי ביהמ"ש העליון שהוסיף על פסיקת ביהמ"ש המחוזי, וביטל אף את החיוב של שלטונות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הצבא לשלם לאישה את חלקה בפנסיה באופן ישיר. ואף אם תמצי לומר שביהמ"ש העליון לא ביטל את קביעתו של השופט שוחט ביחס לאיש ואישה שחלה עליהם הלכת השיתוף, ביחס לאיש ואישה שחל עליהם המשטר הרכושי בחוק יחסי ממון, נקבע מפורשות על ידי ביהמ"ש העליון (השופט עדיאל) שזכות האישה בפנסיה של האיש לפי חוק יחסי ממון אינה זכות קניינית אלא זכות אובליגטורית. ונקבע (השופט נאור) שלזכות קניינית עשויה להיות השלכה על מעמדה של המדינה כנושה כנגד האישה, ועל מדרגות המס. מה משמע? שביחס לאישה שמחזיקה בזכות אובליגטורית מכוח חוק יחסי ממון אין למדינה מעמד כנושה, ואין מקום לקיים דיון על מדרגות המס, ועל חיובו לפי שיעורי המס של האישה.

עמדת ביה"ד היא שבפסקי הדין של ביהמ"ש המחוזי והעליון, אין קביעה חד משמעית שסותרת את פסיקתו של השופט שוחט באשר לאיש שמדווח על הפנסיה כהכנסה שניה.

ביהמ"ש המחוזי אמנם ביטל את פסיקתו של השופט שוחט שחייב את שלטונות הצבא לשלם לאישה את חלקה בפנסיה לאחר ניכוי מס. אולם, ביהמ"ש לא בחן את העניין בראי הזכויות של האיש והאישה, אלא בראי זכותם של שלטונות הצבא שלא להתערב בעניינם של האיש והאישה ולעסוק בחישובי מס מורכבים.

ביהמ"ש העליון אמנם קבע מפורשות בפסק דין זה ובפסקי דין רבים אחרים שזכותה של האישה לקבל חלק מהפנסיה של האיש לפי חוק יחסי ממון היא זכות אובליגטורית. והשופט נאור ציינה בפסק דינה שלזכות קניינית של האישה בפנסיה של האיש עשויה להיות השלכה על ענייני מסים. משמע שזכות אובליגטורית אינה כזו. אולם, אין להוציא מכלל אפשרות שהדברים אינם מתייחסים לעצם זכותה של האישה להתנגד לפעולות חד צדדיות של האיש שעשויות להפחית את הסכום המשולם לה, אלא לאפשרות שנכתבה במוסגר, ושנשללה על ידי השופט שוחט, שתשלומי המס מחלקה של האישה בפנסיה יחושבו לפי המס השולי של האישה. לעניין זה סברה השופטת נאור, דלא כשופט שוחט, שזכות קניינית עשויה להוביל לתוצאה כזו, וזכות אובליגטורית אינה עשויה להביא לתוצאה כזו.

כך סברה כב' השופטת ר' מקיאס (תמ"ש כ"ס) 5152/02, שערכאות הערעור לא ביטלו את קביעתו של השופט שוחט שהאיש אינו יכול לדווח על הפנסיה כהכנסה שניה, ולפגוע באופן חד צדדי בזכויותיה של האישה. מובן מפסק הדין, שיש להחיל את הפסיקה אף כשמדובר בבני זוג שחל בעניינם חוק יחסי ממון. גם כב' השופט ב' צ' גרינברגר (תמ"ש י-ם) 10612/98 קיבל את העיקרון שקבע השופט שוחט, ויישם אותו במקרה שנדון שם, שחלוקת הפנסיה נקבעה בהסכם הגירושין.

הדיון נסוב בעיקר סביב דבריו הקצרים של השופט שוחט, שמתייחס מפורשות לכך שהחלק של האישה בפנסיה של האיש הפך "לחלקה שלה ולקנין שלה. משכך, אין מקום לפעולה חד צדדית של הנתבע שיש בה כדי לפגוע בזכותה זו של התובעת... כשם שהנתבע אינו יכול לגרום לניכויי רשות אישיים שלו מהפנסיה ולהביא להקטנת הנטו המשולם לו... לפעולה שכזו, הגובלת בחוסר תום לב אין ליתן יד ויש למנוע אותה".

השאלה אם כן היא האם הרישא של דבריו דווקא והסיפא לאו דווקא, או איפכא רישא לאו דווקא וסיפא דווקא. כלומר, האם הנימוק העיקרי לשלילת הפעולה של האיש היא העובדה שחלקה של האישה בפנסיה שלו הוא קנין שלה, כמו שכתוב ברישא. והטעם שכתוב בסיפא, שהפעולה של האיש גובלת בחוסר תום לב, ששייך לכאורה גם בפעולה שפוגעת בזכותה של

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האישה בפנסיה של האיש מכוח חוק יחסי ממון, לאו דווקא. או איפכא, רישא לאו דווקא וסיפא דווקא.

השופטת מקיאס סברה שסיפא דווקא. כך נראה שסבר גם השופט גרינברגר שהחיל את העיקרון שקבע השופט שוחט על חלוקה של פנסיה שנקבעה במסגרת אובליגטורית של הסכם גירושין. ואין מדובר בפרשנות לשונית גרידא, אלא בהכרה במשקלה של עילת תום הלב, שבכוחה לאיין את זכותו של האיש לתכנן מס כרצונו.

אולם, לדעת בית דיננו, הפרשנות של בתי המשפט בפסקי הדין שנזכרו כלל אינה מוכרחת. והיא בבחינת חידוש בתוך חידוש. נציע את השאלה כך, מה היא נקודת המוצא של דיוננו? האם נקודת המוצא היא שהאיש יכול לתכנן מס כרצונו, והאישה צריכה טעם חשוב על מנת לשלול ממנו את הזכות הזו. או אדרבא איפכא מסתברא, נקודת המוצא היא שלאישה יש זכות מבוססת ומוצקה לקבל את חלקה מתוך הפנסיה של האיש, והאיש צריך טעם חשוב כדי לגרוע את חלקה.

דומה, שהתשובה לשאלה זו פשוטה וברורה, הן לדין הדיינים היושבים על מדין והן לדין של השופטים בכל הערכאות שעסקו בתביעות דומות, שהזכות לפנסיה היא זכות של האיש, וזכותה של האישה בפנסיה לפי הלכת השיתוף על פי פסיקת בית המשפט העליון הנ"ל, וקל וחומר לפי חוק יחסי ממון, נוצרה מכוח זכותו של האיש, ומשום כך צריך שיהיה לאישה טעם חשוב שיצדיק את התערבותה בתכנון מס שנמצא במישור היחסים שבין האיש ובין שלטונות הצבא. אכן, לדעתו של השופט שוחט, במקום שנוהגת הלכת השיתוף, לשיטתו שהלכה זו מקנה לאישה זכות קניינית בפנסיה של האיש, ישנו טעם חשוב שמצדיק התערבות כזו. אך לפי פסיקת בית המשפט העליון שהגביל את זכותה של האישה לפי הלכת השיתוף למישור היחסים הכלכליים שבינה לבין האיש, ואף לשיטת השופט שוחט, אישה שתובעת את חלקה בפנסיה של האיש לפי חוק יחסי ממון, אין לכאורה טעם חשוב שמצדיק התערבות כזו, והאיש רשאי לתכנן מס כרצונו.

כל זאת להלכה, ולמעשה בנדון דידן, אף לפי הבנתם של השופטים המלומדים בדבריו של השופט שוחט, אין כל עילה בדין להצדיק התערבות של האישה בזכותו של האיש לתכנן מס, שכן בנדון דידן, לא מבעיא שזכות קניינית של האישה בפנסיה של האיש אין כאן, אף חוסר תום לב אין כפי שהורחב ונומק לעיל.

המצב המשפטי שנוצר עם חקיקתו של החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני

הצדדים הסכימו שהפנסיה הצבאית של האיש תחולק בהתאם להוראות החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני. נקדים כבר כעת, שאין בחוק התייחסות ספציפית למקרה שלפנינו. ולפי הידוע לביה"ד לא קיימת פסיקה קודמת של בתי הדין ובתי המשפט בעניין. הברור יעשה בדרך של הסקת מסקנות, כמאמרם ז"ל "ילמד סתום מן המפורש". הברור יכלול לימוד של תהליך חקיקת החוק, הקשיים שאותם בא לפתור, הערכים שאותם ניסה לקדם, והזכויות שאותן ביקש לשמר.

כמצוין לעיל, בעת שניתן פסק דינו של ביהמ"ש העליון בפרשה הנ"ל, הצעת החוק כבר הייתה מונחת על שלחן הכנסת, וביהמ"ש דחק במחוקק לעשות מעשה, ולתקן את הליקויים במצב הקיים. בפסק הדין עמד בית המשפט על שני ליקויים מהותיים:

א. תכליתם של ההסדרים הרכשיים בין בני זוג שהתגרשו היא לסיים את מערכת היחסים הכלכלית ביניהם סמוך ככל הניתן לגירושין, ובמצב הקיים, ההסדר הרכשי הנוהג אצל בני זוג המחלקים את זכויותיהם לפי הלכת השיתוף או חוק יחסי ממון מקבע את מערכת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

היחסים הכלכלית ביניהם לאורך שנים שבמהלכם תידרש האישה לגבות מהאיש את חלקה בחיסכון מדי חודש.

ב. זכותה הלא מוגדרת של האישה בפנסיה של האיש, המשליכה על מעמדה מול צדדי ג'. כאשר מתעוררת שאלה על סדר הקדימות בגביה, על קביעת מדרגות המס, ועל מעמדה של המדינה מול האישה.

ביהמ"ש עמד בעיקר על הליקויים הקיימים במישור היחסים בין האיש לאישה, ובין האישה לצדדי ג'. והניח לליקוי העיקרי במישור היחסים בין האישה לבין הגופים משלמים את הפנסיה, לנוכח מסקנת פסק הדין שלפי החוק אין לאישה כל מעמד מול גופים אלה.

הליכי החקיקה החלו זמן רב לפני פסק דינו של ביהמ"ש העליון, ונמשכו שנים. הצעות חוק שונות עלו וירדו, ולבסוף החליטה הממשלה בשנת 2008 למנות ועדה בראשות כב' השופט שוחט (אז שופט ביהמ"ש המחוזי בתל אביב) שתכין טיוטה של הצעת חוק שיסדיר את היחסים בין כל בעלי העניין בחלוקת החיסכון הפנסיוני בין בני זוג לעת גירושין, ובכללם, מלבד האיש והאישה, רשויות המדינה, קרנות הפנסיה וחברות הביטוח ועוד.

מסקנות הועדה מפורטות ומנומקות וכוללות טיוטת הצעת חוק שאומצה וחוקקה כמעט כלשונה. הועדה עמדה על הקשיים הרבים בהסדרת זכויותיו של בן זוג בחיסכון פנסיוני של בן זוגו. שראשיתם בהבדל המהותי שיש בתכליתם של החוקים שמסדירים את המערכת הזוגית והמערכת הפנסיונית. בעוד תכליתם של חוק יחסי ממון והלכת השיתוף ליצור שיתוף בין בני הזוג, תכליתם של החוקים שמסדירים את המערכת הפנסיונית להבטיח את זכויותיו של החוסך, ואת הזכויות של שאריו במקרה של מוות.

הועדה תחמה את עיסוקה לקרנות פנסיה של בן זוג עובד שמוגנות על ידי שורה של חוקים, ובכללם: קרנות פנסיה ותיקות (עד 1995) שמבוססות על התחייבות הדדית של העמיתים; פנסיה תקציבית שמבוססת על התחייבות של המעסיק (בדרך כלל המדינה); קרנות פנסיה חדשות (מ 1995) שמבוססות על צבירה של החוסך וחייבים אקטואריים; תוכניות של חברות הביטוח שמבוססות על צבירה של החוסך, וכוללות כיסויים ביטוחיים (ריסק). הועדה לא עסקה בקרנות של המעביד שניתנות לעובד כהטבה (קרנות השתלמות כדוגמא); פיצויי פרישה שמשולמים לבעלי פנסיה תקציבית; תוכניות חיסכון בבנקים ניירות ערך וכדומה, שניתן לחלקם בעין בין בני הזוג על פי הלכת השיתוף וחוק יחסי ממון, מבלי לעורר שאלות משפטיות וכלכליות מורכבות.

הקושי העיקרי כאמור הוא בעירוב בן הזוג בתווך שבין העמית ובין הקרנות השונות, שהיחסים ביניהם מוסדרים על ידי מערכת חוקית והסכמית שמבטיחה את זכויותיו של העמית מחד, ואת יכולתם של הקרנות לעמוד בהתחייבויותיהם כלפי העמית מאידך. ושבנוסף לרובד ההסכמי יש לקיומה של מערכת זו חשיבות ציבורית – סוציאלית.

הקושי מתעצם לנוכח העובדה שלא מדובר בזכויות בעין שבני הזוג יכולים לחלק ביניהם וחסל, אלא בזכויות שבמרבית המקרים מימושן נדחה לעת פרישת העמית, ונמשך שנים רבות. ולנוכח העובדה שבכל קרנות הפנסיה יש לעמית יותר מדרך אחת לממש את זכויותיו. וסביר שבן הזוג יביע עמדה ביחס לשינוי בזכויות שהוא תופס אותן כזכויות משותפות, והעמית יעמוד על היותו בעלים בלעדי של הזכויות, ועל יכולתו לנהל את זכויותיו, ולקרנות הנמצאות בתווך לא יהיה מענה.

בדו"ח הועדה יש כמה דוגמאות לשינויים שהעמית יכול לעשות בזכויותיו מתוקף היותו בעלים של הקרן, שחלקם זכו להתייחסות מפורשת בחוק: הקדמה או איחור של מועד הפרישה;

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

משיכה חד פעמית של הסכום שהצטבר בקרן בכפוף לתשלום מס של 35% (אפשרי בקרנות ותיקות); שינוי מסלול השקעה וניוד זכויות מקופה לקופה; הגדלת מרכיב ביטוח חיים ואובדן כושר עבודה על חשבון ההפרשה לקצבה (אפשרי בתוכניות של חברות הביטוח); הוון חלק מזכויות הפנסיה בעת הפרישה.

לעירובו של בן הזוג יש השלכות גם על צדדי ג'. במקרה שהעמית אינו זכאי לפיצויי פיטורין, יהיה בן הזוג יריב נוסף של המעביד של העמית שתובע לקבל את מרכיב הפיצויים בצבירה. במקרה של פטירה של העמית, יהיו שאריו שזכאים לקצבה לפי תנאי הקרן יריבים של בן הזוג שיתבע חלק מקצבתם. ובאותו מקרה, יהיו קרנות הפנסיה הוותיקות והגופים המשלמים פנסיה תקציבית חשופים לתביעות מצד בן הזוג, שיכבידו עליהן כלכלית.

חברי הועדה קבעו כמה עקרונות שהנחו אותם בכתיבת המלצותיהם:

א. השותפות (המיידיית לפי הלכת השיתוף והנדחית לפי חוק יחסי ממון) בין בני הזוג תתפרס על הזכויות שנצברו בכל תקופת החיים המשותפים, הן בהון וברווחיו, והן ביכולת השליטה על ההון בכל צומת החלטה.

ב. הגירושין לא ישפרו את זכויותיו של העמית מול הקרנות ומול צדדי ג'. לכן, זכות שלא בשלה, וזכות שנשללה מהעמית על ידי צד ג', אינה עומדת לחלוקה.

ג. חלוקת הזכויות של העמית לא תגדיל את העלויות של הקרנות.

ד. חלוקת הזכויות צריכה להיעשות ככל הניתן בסמוך למועד הגירושין, על מנת לאפשר 'פרידה נקיה'.

ה. לבן הזוג תהיה יכולת למנוע מהעמית לבצע פעולות שיפגעו בזכויותיו.

ו. חלוקת הזכויות שתקבע בחוק תהיה אופציונאלית, ובני הזוג יוכלו להסכים על חלוקה אחרת במסגרת החוק, ובלבד שחלקו של בן הזוג לפי ההסכם לא יעלה על חמישים אחוז מהזכויות. הסכם שיעניק לבן הזוג חלק גדול יותר בזכויות, לא ייאכף על הקרנות באמצעות החוק, אף לא תחת צו של ביהמ"ש, אלא באמצעות לשכות הוצל"פ כמו כל חוב. כללים אלה נועדו לשמר את חופש החוזים של בני הזוג מחד, ולהבטיח את זכותו של העמית לקצבה לעת פרישה מאידך. בהיעדר הסכמה על חלוקה אחרת, הוראות החוק הם שיחייבו.

בפרק היישומי בחנו חברי הועדה ארבעה מודלים. מודל 'צינור'; מודל חלוקת רוחב; מודל חלוקת אורך; מודל פיצול ההפקדה. לאחר בחינה, נשללו שנים והתקבלו שנים. מודל של חלוקת רוחב, דהיינו חלוקה מקסימאלית של הזכויות לעת פקיעת הנישואין. ומודל של חלוקת אורך, דהיינו חלוקה של הזכויות על פני תקופה.

בשים לב לעקרונות הנ"ל, הוצע ליישם את המודל של חלוקת רוחב באופן חלקי. החיסכון לא יפוצל לשתי קופות נפרדות, אלא לשני חשבונות של עמית פעיל ועמית לא פעיל בקופה אחת. מנגנון זה יאפשר לבן הזוג להיות מעורב בניהול הקופה, מבלי ליצור חבות נוספת של הקרן כלפיו. מודל זה נמצא מתאים יותר לקרנות החדשות ותוכניות של חברות הביטוח שבמועד הפרישה יש בהן הון צבור עבור העמית, שניתן לחלקו לשני חשבונות וליישם את העיקרון של פרידה נקיה. את הקושי שעלול להיווצר מול המעסיק של העמית הוצע לפתור באמצעות מנגנון מיוחד שיבטיח

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

את זכויותיו. את החשש שבני זוג ינצלו את פיצול הקופה לשני חשבונות לצורך חיסכון במס, הוצע לפתור באמצעות קביעה שהמס ישולם לפי החבות של העמית בלבד.

המלצות נוספות ביחס לנישואין שפקעו בזמן שהעמית כבר יצא לפנסיה ולא ניתן לפצל את הקופה, וביחס לחלוקת הזכויות בין שאריו של העמית בקרנות הללו לבין בן זוגו, אינם מעניינו של פסק דין זה.

את המודל של חלוקת אורך הוצע ליישם ביחס לקרנות הפנסיה הוותיקות שמבוססות על התחייבות עמיתים, ועל פנסיה תקציבית שמבוססת על התחייבות של הגוף המשלם. המשותף לשני גופים הללו הוא שאין אצלם הון צבור של העמית שניתן לעשות בו חלוקת רוחב, אלא התחייבויות שמשולמות לאורך זמן, שלא נכון לתת לבן הזוג בהן מעמד של עמית ולחייבן לשלם לו ולשאריו קצבה מבלי שעמד בתנאי הקבלה לקרנות ועבר חיתום. חלוקת אורך, תמנע פגיעה בקרנות והגדלת הנטל עליהן מחד, ומאידך, תבטיח את זכותו של בן הזוג לקבל את חלקו באופן ישיר מהקרנות, ולמנוע מהעמית לבצע פעולות חד צדדיות, כגון: היוון, פירעון מוקדם, דחיית קבלת הקצבה, בלי לקבל את הסכמתו.

פרק מיוחד מוקדש לחלוקת זכויותיו של העמית לשאריו ולבן זוגו. הוצע שיקבע תחילה שיעורה של קצבת השארים, ומתוכה יקבל בן הזוג חלק דומה באחוזים לזה שקיבל בזכויותיו של העמית בחייו, ואת היתרה יקבלו שאריו. הצעה זו מחייבת הגדלה הכרחית של הנטל הכלכלי על הקרנות. על מנת לממן הגדלה זו מבלי להעמיס על הקרנות, הוצע להפחית את הקצבה המשולמת לבני הזוג בשיעור של 2.8 אחוז במקרה שהעמית הוא גבר ו-1.2 אחוז במקרה שהעמית היא אישה. ההפחתה נעשית מהחלק של האיש והאישה בשווה. ההבדל בהפחתה בין עמית שהוא איש לעמית שהיא אישה נובע מחישובים אקטואריים שהעריכו שהסיכוי לתשלום קצבת שארים במקרה שהעמית הוא גבר גבוה יותר.

לפי שני המודלים, מעמדו של בן הזוג מול הקרנות אינו שווה לזה של העמית. יען כי העמית הוא הבעלים של הזכויות, ושיעורם נקבע לפי התנאים שסוכמו בין הקרן לבין העמית. לבן הזוג יש מעמד מכוח זכותו לפי הפסיקה והחוק לקבל חלק מזכויותיו של העמית. מעמד זה מקנה לו זכות להתנגד לפעולות שונות של העמית שעשויות לפגוע בזכויותיו. לפי ההצעה, מעמדו של בן הזוג מול העמית מתחזק ככל שתקופת הצבירה המשותפת ארוכה יותר. כך הוצע שתקופת צבירה של עשר שנים ויותר תקנה לבן הזוג את היכולת להתנגד לפעולות רבות יותר של העמית.

כאמור, המלצות הועדה כללו טיוטה של הצעת חוק, שאומצה כמעט כלשונה. לענייננו חשובים הסעיפים שעוסקים בהגבלות שהוטלו על העמית על מנת להבטיח את זכויותיו של בן זוגו.

בסעיפים 9; 11; 18 א' ו-ב'; 19 א' ו-ד' לחוק לחלוקת חיסכון פנסיוני, ובסעיפים 12 א (ב) (1); 62 א (ג) (1) (2) לחוק שרות קבע בצה"ל יש הבחנה בין קרנות פנסיה חדשות ותוכניות של חברות הביטוח, לבין קרנות פנסיה וותיקות ופנסיה תקציבית. לגבי קרנות פנסיה חדשות ותוכניות של חברות הביטוח נקבע שמיד עם רישום הערה על זכויותיו של העמית, תהיה לבן זוגו זכות להתנגד לפעולות הבאות של העמית: משיכת כספים; העברתם לאחר; שעבודם; עיקולם; העברתם לקופה אחרת או למסלול השקעה אחרת באותה קופה; קבלת קצבת פרישה. המחוקק הבהיר שעם רישום ההערה נחשבים הכספים בנמצאים בקופה כמי שהועברו מחשבונות של העמית לחשבון החדש של בן זוגו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לגבי קרנות פנסיה ותיקות ופנסיה תקציבית נקבע שתקופת צבירה משותפת של פחות מעשר שנים מקנה לבן הזוג את הזכות להתנגד לשעבוד של הכספים בקרן, נטילת הלוואה על חשבון הכספים, העברתם לאחר, ועיקולם. תקופת צבירה משותפת של עשר שנים ומעלה מקנה לבן הזוג את הזכות להתנגד אף למשיכה של חלק מהכספים בקרן שלא בדרך של הוון, לדחיית היציאה של העמית לקצבה לאחר הגיעו לגיל פרישה (אפשרי בקרן פנסיה ותיקה), להעברת הכספים לקופה אחרת (אפשרי בקופת ביטוח ישנה), לקבלת סכום חד פעמי במקום קצבה חודשית, והוון סכום חד פעמי מהכספים שבקופה, לבחור באחת מן האפשרויות לקבלת מענק שחרור. כל זאת כאשר החלופה הראשונה של העמית היא לקבל קצבה חודשית והחלופה השנייה היא לקבל את הכספים בפעם אחת. אולם, כאשר החלופה הראשונה היא לקבל את הכספים בפעם אחת, וקבלת קצבה היא חלופה שנייה, העמית רשאי לבחור באחת החלופות, והכספים ישולמו לעמית ולבן זוגו בהתאם לבחירת העמית.

בסעיף 26 לחוק לחלוקת חיסכון פנסיוני ישנם תיקוני חקיקה בפקודת מס הכנסה (סעי' 3 (ה) 7); סעי' 9 רבתי, וסעי' 9 (א) 17; סעי' 124 ג'). עיקרם, שדיני המס החלים על הכספים שנצברו הן בשלב ההפקדה והן בשלב הפדיון הם לפי שיעורי המס ותקרת הפטור ממס של העמית. יחד עם זאת, יש לבן הזוג עצמאות מסוימת ביחס לחלקו בכספים, אך היא אינה משנה את זכויותיו של העמית לפי חוק. למשל, כאשר בן הזוג מעביר את חלקו בכספים לחשבון אחר, לא תישלל זכותו של העמית לפטור ממס על חלקו בכספים אם יבחר לשומרם לקצבה או להמשך צבירה בעבודה חדשה.

ענין נוסף שנזכר לעיל ונקבע בסעיף 29 לחוק, שהוראות החוק אינן ניתנות להתניה. יחד עם זאת, בני הזוג רשאים להסכים על חלוקה אחרת של החיסכון, ובלבד שהחלוקה לא תעשה באמצעות הקרנות.

חריג אחד יש, שהומלץ על ידי הועדה ונדחה על ידי המחוקק, בעניין חלוקה של פנסיה שמשולמת לפני גיל הפרישה הכללי במשק, שמצויה אצל יוצאי צבא. הועדה המליצה שיקבע שהקצבה אינה חיסכון פנסיוני שהוא בר חלוקה אלא חליף שכר שאינו בר חלוקה, והמחוקק לא קיבל את ההמלצה וקבע שאף קצבה זו היא בת חלוקה. הועדה נימקה את ההחלטה של פנסיה זו בכך שהיא משולמת לפני גיל פרישה, ובכך שהיא נועדה לעודד התייעלות ארגונית, וקביעה שהקצבה היא בת חלוקה עלולה לעודד אנשי צבא להחזיק בתפקידם על מנת שלא לחלוק את שכרם עם בת הזוג בניגוד לאינטרס הארגוני.

בבתי המשפט שעסקו ביישומו של החוק התגלעה מחלוקת עקרונית באשר לפרשנותו של החוק. יש שסברו שהחוק יצר משטר רכושי חדש ביחס לחלוקת זכויות פנסיוניות, השונה מן המשטרים הרכושיים הקודמים שנוצרו על פי הלכת השיתוף וחוק יחסי ממון. ויש שסברו, ועמדתם התקבלה על ידי ביהמ"ש העליון בפסק הדין הנ"ל (בע"מ 4860/16. מפי כב' השופט א' רובינשטיין), שהחוק אינו אלא אמצעי לחלוקת הזכויות הפנסיוניות באמצעות הקרנות השונות. הוא אינו גורע מזכויותיהם של בני הזוג לשעבר לפי המשטרים הרכושיים שהיו קיימים עד כניסתו לתוקף, אינו מצמצם את שיקול הדעת הנרחב שנמסר לבתי המשפט ביחס לאיזון המשאבים, ואינו גורע מתוקפם של פסקי דין שניתנו על ידי בתי המשפט.

עמדה זו של ביהמ"ש מבוססת על לשון סעיף 1 לחוק שבו נכתב:

מטרתו של חוק זה לקבוע הסדרים בעניין חלוקה של חיסכון פנסיוני בין חוסך ובין בן זוגו לשעבר כפי שנקבעה בפסק-דין לחלוקת חיסכון פנסיוני, באמצעות גוף משלם לרבות גוף משלם תשלומים לפי הסדר פנסיה תקציבית

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בחוק או לפי הסכם המאמץ את חוק הגמלאות, ובכלל זה גם חוק שירות הקבע גימלאות.

החוק מגדיר את מטרתו, לקבוע הסדרים לחלוקת החיסכון הפנסיוני באמצעות הקרנות כפי שנקבע בפסק-דין. לא לגרוע או להוסיף זכויות שאינם, ולא להגביל את כוחו של ביהמ"ש הפוסק. הוסבר בפסק הדין (שם אות מ"ד ו-מ"ט. ראה גם בפסק דינו של כב' השופט נ' הנדל, פס' 3), שהחוק נועד לאפשר לבן הזוג לשעבר של העמית לקבל את חלקו ישירות מהקרנות מחד, ולמנוע את עירובן של הקרנות בסכסוך בין בני הזוג לשעבר מאידך. למימוש מטרה זו נקבעו בסעיף 3 לחוק הוראות מהותיות שבהעדרן לא יוחל החוק, ונקבע בסעיף 29 (א) לחוק שלא ניתן להתנות על הוראותיו של החוק. והוסבר בפסק הדין, שניתן ליישם את החוק כפי שהוא על כל סעיפיו שקובעים בפירוט מה מעמדו וזכויותיו של כל אחד מבני הזוג לשעבר ביחס לקרנות, ולא ניתן להתנות על הוראות החוק, כולן או חלקן, אף לא בהסכמת הקרנות. ואף צו של ביהמ"ש המורה לקרנות לחלק את הזכויות בניגוד להוראות החוק, לא יחייב את הקרנות. והכל מאותו טעם, שחלוקת זכויות באמצעות הקרנות חייבת להיות ברורה וקבועה באופן שהקרנות לא תיגררנה אל תוך הסכסוך בין בני הזוג לשעבר.

ביהמ"ש מבהיר שהוראות החוק שנועדו למטרה ייחודית, הן רק חלופה אחת שעומדת בפני בני הזוג לשעבר, שיכולים לחלק את הזכויות הפנסיוניות באמצעות הסכם, כפי שנקבע בסעיף 29 (ב) לחוק. ובמקרה של מחלוקת, בן הזוג לשעבר שאינו עמית יהיה רשאי לבחור האם להגיש בקשה לרישום הערה על זכויותיו של בן הזוג העמית, ולקבל את זכויותיו באמצעות הקרנות, או להגיש תביעה לביהמ"ש שרשאי לחלק את החיסכון הפנסיוני בדרך שונה מזו שנקבעה בחוק לחלוקת חיסכון פנסיוני, בהתאם לשיקול דעתו. במקרה כזה, חלוקת הזכויות לא תיושם באמצעות הקרנות, אלא באמצעים אחרים לרבות הוצל"פ.

דוגמא להוראה שלא ניתן להתנות עליה כאשר החיסכון הפנסיוני מחולק על ידי הקרנות לפי החוק, וביהמ"ש רשאי לפי שיקול דעתו להורות אחרת ממנה, הובאה בפסק הדין שם (אות מ"ט), שעסק בתביעה של אישה לקבל חלק בגמלה שמקבל בן זוגה לשעבר שפרש פרישה מוקדמת ממקום עבודתו בגין מצבו הרפואי. בעניין זה נקבע בסעיף 14 (ב) לחוק, שגמלה שמשולמת לבן זוג שפרש פרישה מוקדמת עקב מצבו הבריאותי אינה נחשבת לפנסיה אלא לחליף שכר, ואין לרשום הערה לזכות בן זוגו בגמלה זו. אולם נקבע בפסק הדין שביהמ"ש רשאי להורות שאף גמלה זו היא ברת חלוקה. ובמקרה כזה פסק הדין לא ייאכף באמצעות הקרנות, לנוכח הוראות החוק, אלא באמצעים אחרים.

על מטרת החוק וההבדל ביישומו בין פנסיה תקציבית לפנסיה צוברת, ראה גם: תמ"ש (ב"ש) 3832/06 (פס' 25, 30-37 ו-48); עמ"ש (מרכז) 17-08-13230 (פס' 14 ו-16); תמ"ש (ראשל"צ) 65718-03-16 (פס' 13).

אלו עיקרי המלצות הועדה ודברי החקיקה והפסיקה הרלבנטיים לענייננו. ומהם עולה שהמחוקק הקפיד הקפדה יתירה שהשיתוף של בן הזוג לא יקנה לו מעמד מול צדדי ג' אלא רק מול העמית. כך קבע המחוקק שדיני המס החלים על הכספים הם דיני המס של העמית (דברי הצדדים על הבדל בין פנסיה תקציבית לפנסיה צוברת בעניין זה משוללי יסוד), שלא תתחדש אצל בן הזוג זכות שאינה קיימת או שטרם הבשילה עבור העמית, שזכויותיהם של צדדי ג' מול העמית יישמרו - למעט שארים שלגביהם נקבע הסדר מיוחד, ושהקרנות לא יגדילו עלויות עקב שיתופו של בן הזוג בזכויות העמית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

השיתוף של בן הזוג הוא אך ורק מול העמית, עם הסדרים טכניים מול צדדי ג' שיבטיחו את זכויות בן הזוג. בפנסיה תקציבית ובקרנות הוותיקות נקבעו שתי מדרגות בשיתוף. עד עשר שנות צבירה משותפת, בן הזוג רשאי להתנגד לפעולות של העמית שיטיבו עם העמית ויפגעו בזכויותיו. ומעשר שנות צבירה ואילך, בן הזוג רשאי להתנגד אף לפעולות של העמית שמשפיעות על כלל הזכויות בצורה שווה.

אולם, כל הפעולות של העמית שהוגבלו על ידי המחוקק מתייחסות לזכויות שאין עוררין על כך שהן משותפות, שנצברו בתקופת הנישואין או שהן פרי (מאוחר) של מאמץ משותף. פעולות אלו הוגבלו על מנת למנוע מהעמית לעשות שימוש במעמדו מול הקרנות, ולבצע פעולות חד צדדיות שעשויות לפגוע בזכויותיו של בן הזוג. אך פעולות שמתייחסות לזכויות ששיתוף תלוי במעשיו של העמית, לא הוגבלו על ידי המחוקק.

ובמה הדברים אמורים, בנדון דידן, באיש שדיווח על הפנסיה הצבאית כהכנסה שניה - פעולה שבמצב רגיל היא לגיטימית ויותר - והאישה טוענת שבכך פגע בזכויותיה, והאיש משיב שזכותו המלאה לתכנון מס. פעולה זו של האיש אינה מתייחסת לזכות משותפת שנוצרה במהלך החיים המשותפים, או לזכות שהיא פרי של מאמץ משותף, אלא לזכות אישית שלו שמתחדשת בכל שנת מס לקבל הנחה על הכנסה עד שיעור מסוים והחזר מס כנגד נקודות הזיכוי שלו. זכות ששיתופה של האישה בה תלוי במעשיו של האיש, ברצותו ידווח על הפנסיה כהכנסה ראשונה, וישתף בה את האישה, וברצותו ידווח על הפנסיה כהכנסה שניה ולא ישתף בה את האישה. פעולה כזו לא הוגבלה על ידי החוק, לא במפורש, ולא מכללא.

נשוב על מה שכתבנו בפתיחת פרק זה, שהחוק אינו מתייחס במפורש לנדון שלפנינו, ונלמד "סתום מן המפורש". ובכך, המפורש בחוק, הוא והגיונו, אינו דומה לסתום.

ונוסיף על כך, שמטרת החוק הייתה להגדיר באופן חד וברור ובלתי נתון לשינוי מה הן זכויותיהם של בני הזוג לשעבר ביחס לחיסכון הפנסיוני, על מנת להעניק לקרנות וודאות, ולמנוע מצב בו הן נגררות לעימות בין בני הזוג לשעבר. לפיכך מסתבר שכל זכות שלא הוסדרה בחוק במפורש, ונקבע באלו תנאים בן הזוג לשעבר רשאי להתנגד לפעולותיו של בן הזוג העמית מול הקרן, נותרה בעינה ברשותו של בן הזוג העמית. כך זכות זו של העמית, במקרה שלפנינו האיש, לדווח לרשויות המס על הפנסיה כהכנסה שניה נותרה ברשותו, ואין לבן זוגו לשעבר, במקרה שלפנינו האישה, זכות להתערב ולהתנגד לפעולותיו.

הדברים נכונים בייתר שאת, לנוכח הערתה של כב' השופטת נאור, שלמעמדה של בת הזוג לשעבר ביחס לזכויותיו של האיש בפנסיה הצבאית עשויות להיות השלכות על דיני המס. הערה שהייתה זוכה להתייחסות מפורשת בדו"ח הוועדה ובחוק, אילו סבר מאן דהו שיש להקנות לאישה מעמד ביחס לשלטונות הצבא בעניין זה.

נשמעת גם טענת האיש, שלא מתקבל על הדעת שהאישה תחלוק אתו בזכותו להפחתת מס בגין מדרגות המס ונקודות הזיכוי שלו, בה בעת שהיא עובדת ונהנית באופן בלעדי ממדרגות המס ונקודות הזיכוי שלה. לטענה זו יש פן נוסף, חישובי. שכן לטענת האישה הנזק שנגרם לה כתוצאה מדווח על הפנסיה כהכנסה שניה עומד על כ 2,400 ₪ בחודש. זאת מתוך הנחה ששתי החלופות הן שתי חלופות הדיווח. ולא היא, כפי שטען האיש, החוק מתיר חלוקה אחרת של הפנסיה בהסכמת הצדדים, שלא באמצעות הקרנות. חלוקה כזו תעשה בסכום ברוטו, כאשר כל צד נדרש לשלם את המס על חלקו לפי דיני המס הנוהגים לגביו. במצב כזה, ספק אם המס השולי שיגבה מהאישה שעובדת ומשתכרת לפרנסתה, יהיה נמוך יותר מהפרש בין שתי שיטות הדיווח.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נוסיף שביחס לנקודות זיכוי במס של האיש, לא יכולה להישמע טענה שיש לאישה חלק בהן שכן זכויות אלו הן נכונות לשעתן ונקבעות לפי מצבו האישי והמשפחתי של האיש באותה שנת מס, ואין להן כל קשר לתקופת הנישואין. הדיון יכול להתקיים ביחס למדרגות המס של האיש שאינן משתנות לפי מצבו האישי והמשפחתי של האיש אלא לפי החלטות הממשלה, ואף לגביהן כאמור לא מדובר בזכות שנוצרה במהלך החיים המשותפים או בפרי של מאמץ משותף, אלא בזכות של האיש שמתחדשת בכל שנת מס.

ההשוואה שעשתה האישה בין דווח על הפנסיה כהכנסה שניה להפרשת כספים לניכויי רשות, אינה במקומה. דווח על הפנסיה כהכנסה שניה אינו גורע מהסכום ברוטו של הפנסיה לטובת האיש אלא לטובת רשויות המס, והרווח שיש לאיש מקבלת הטבות מס בהכנסה הראשונה מעבודה אינו מגיע מכספים משותפים. בניכויי רשות מאידך, האיש מפריש כספים משותפים לטובת מטרות הפטורות ממס.

גם טענת האיש שעקב שורה של הטבות שהאישה זכאית להם לפי החוק, לרבות חלוקת הפנסיה לפני גיל פרישה בניגוד להמלצת הועדה, והפחתה של 2.8 אחוז מהפנסיה להבטחת חלקה של האישה בפנסיה במקרה של פטירת האיש, יש להחיל במקרה זה את סעיף 8(2) לחוק יחסי ממון ולאזן באופן לא שוויוני את זכויות הצדדים, אינה במקומה. האיש הלך ב'ענינים פקוחות' להסכם לפיו הפנסיה תחולק לפי הוראות החוק לחלוקת חיסכון פנסיוני שמגשים שורה ארוכה של יעדים ציבוריים וערכיים, חלקם מטיבים עם האיש וחלקם מטיבים עם האישה. ולא מתקבל על הדעת שחוק שבמקרה מסוים לדעת צד מסוים מטיב עם הצד השני יהיה בסיס לטענה שיש לאזן את הזכויות בצורה לא שוויונית. בפרט כאשר היה ברור וידוע לאיש שיש מרכיב 'בלתי צפוי' בהסכם שיוכרע על ידי ביה"ד.

הכרעה

שקלנו במאזני הצדק את טענותיהם וטיעוניהם של הצדדים, ומסקנתנו היא שיש לדחות את תביעת האישה, והאיש רשאי לדווח על הפנסיה המשולמת לו מהצבא כחפצו.

פסק הדין מותר לפרסום לאחר השמטת פרטים מזהים של הצדדים.

ניתן ביום כ"א באלול התשפ"א (29/08/2021).

הרב עידו שחר

הרב אריאל שוייצר

הרב מיכאל צדוק – אב"ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה